

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**SAVREMENI SIGURNOSNI IZAZOVI U REGIJI ZAPADNOG
BALKANA, ANALIZA TRENDOVA 2006-2018.**

-magistarski rad-

Kandidat/kinja
Brulić Anel
Broj indeksa: 668/II SPS

Mentor
prof.dr Turčalo Sead

Sarajevo, *decembar 2019.*

2019

Brulić Anel Savremeni sigurnosni izazovi u regiji Zapadnog Balkana, analiza trendova 2006-2018.

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**SAVREMENI SIGURNOSNI IZAZOVI U REGIJI ZAPADNOG
BALKANA, ANALIZA TRENDOVA 2006-2018.**

-magistarski rad-

Kandidat/kinja
Brulić Anel
Broj indeksa: 668/II SPS

Mentor
prof.dr. Turčalo Sead

Sarajevo, *decembar 2019.*

Sadržaj

UVOD	5
TEORIJSKE OSNOVE RADA	7
METODOLOŠKI OKVIR RADA	8
Problem istraživanja	8
Predmet istraživanja	8
Kategorijalno-pojmovni aparat	9
Naučni i društveni ciljevi.....	9
Naučni ciljevi.....	9
Društveni ciljevi.....	10
Sistem hipoteza i indikatora	11
Generalna hipoteza.....	11
Posebne hipoteze.....	11
Indikatori.....	11
Način istraživanja	12
Naučna i društvena opravdanost istraživanja	13
Naučna opravdanost istraživanja	13
Društvena opravdanost istraživanja	13
Vremensko, prostorno i disciplinarno određenje predmeta istraživanja	13
PRVI DIO.....	15
Definisanje pojma sigurnosti	15
Razvoj sistema nacionalne sigurnosti.....	17
Klasični i savremeni sigurnosni izazovi	19
SISTEMI SIGURNOSTI ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA.....	21
Sistem sigurnosti Bosne i Hercegovine	21
Ustavna struktura BiH.....	22
Struktura vlasti u Bosni i Hercegovini	22
Postratni razvoj sistema sigurnosti u BiH.....	23
Reforma Oružanih snaga Bosne i Hercegovine	25
Sistem sigurnosti Republike Hrvatske.....	28
Sistem sigurnosti Republike Srbije.....	29
Sistem sigurnosti Crne Gore.....	30

Sigurnosni sistem Republike Albanije	31
Sigurnosni sistem Republike Makedonije	32
Sigurnosni sistem Republike Kosovo	32
SAVREMENI SIGURNOSNI IZAZOVI	33
Organizovani kriminal	34
Korupcija	44
Zločin iz mržnje	50
Terorizam	61
Hibridni rat	68
Cyber criminal	70
Migrantska kriza	72
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	76
LITERATURA	78
Metodološka literatura	78
Naučna literatura	78
Internet izvori	79
BIOGRAFIJA	81
IZJAVA O PLAGIJARIZMU	82

UVOD

Područje Zapadnog Balkana kroz historiju je bilo poprište raznih sukoba budući da je taj prostor oduvijek bio mjesto na kojem su se isprepletali interesi različitih strana. I dan danas Zapadni Balkan je poprište stalnih konfrontacija Istoka i Zapada i mjesto gdje se direktno sukobljavaju interesi velikih sila i saveza. Može se, dakle, reći da je Zapadni Balkan pogodno tlo za ostvarivanje raznih sigurnosnih prijetnji koje se u današnjem vremenu nameću. Ovaj magistarski rad bavit će se analizom samo nekih od tih sigurnosnih izazova i prijetnji kao što su korupcija, organizovani kriminal, terorističke prijetnje, hibridni ratovi, cyber kriminal i migracije.

Sigurnosna situacija u regiji Zapadnog Balkana je relativno stabilna i trenutno ne postoje vidljivi potencijali njene značajnije destabilizacije. To, međutim, ne mijenja činjenicu da je sve više potencijalnih opasnosti za stabilnu sigurnost ovog područja. Neriješena politička pitanja u državama Zapadnog Balkana, visok stepen korupcije, prisutnost organizovanog kriminala, nedostatak ekonomskih perspektiva, širenje siromaštva i goleme nezaposlenosti mladih i drugi sigurnosni trendovi poput jačanja raznih oblika ekstremizma ugrožavaju stabilnost ove regije. U uslovima političke, socijalne i ekonomske nestabilnosti, koji su posljedica proteklih dešavanja, za očekivati je da može doći do ozbiljnijih prijetnji miru i sigurnosti.

U protekloj deceniji sigurnosni izazovi su se znatno promijenili, te su se javili i novi oblici sigurnosnih prijetnji koji do sada nisu bili toliko izraženi. Razvoj tehnologija i ekspanzija društvenih mreža postali su glavna platforma za širenje različitih ideologija koje često mogu biti usmjerene na ugrožavanje sigurnosne situacije. Ovaj tehnološki napredak doveo je i do pojave tzv. „hibridnih ratova“ koji napredne tehnologije koriste u propagandne svrhe. Hibridni ratovi su usko povezani i sa cyber kriminalom budući da sukobljene strane najčešće koriste niz neregularnih oblika ratne taktike kao što su sofisticirane propagandne tehnike, cyber napadi, tajne akcije, medijske manipulacije, ekonomske prijetnje i slično. Cyber napadi danas često služe kao moćno sredstvo kojim se može ugroziti nacionalna sigurnost jedne države ili nekog drugog međunarodnog subjekta.

Istraživanje na kojem se bazira ova master teza je teorijsko istraživanje. Metode koje su korištene za dobijanje podataka su metoda deskripcije te metoda posmatranja.

Prvi dio rada sadrži teorijski i metodološki okvir istraživanja. Drugi, odnosno centralni dio rada bazirat će na važne aspekte teme kroz nekoliko poglavlja. Prvo poglavlje ovog rada

bazirat će se na pojmu sigurnosti općenito. Poglavlje će sadržavati opće odredbe sigurnosti, definiciju pojma sigurnosti, razvoj sistema nacionalne sigurnosti, te deskripciju klasičnih i savremenih sigurnosnih izazova. Drugo poglavlje sadržavat će razmatranja vezana za sigurnosni sistem Bosne i Hercegovine sa posebnim naglaskom na ustavnu strukturu BiH i postratni razvoj sistema sigurnosti u Bosni i Hercegovini te sigurnosne sisteme ostalih zemalja Zapadnog Balkana. Treće poglavlje odnosit će se na analizu savremenih izazova i prijetnji. U ovom poglavlju detaljnije će se govoriti o korupciji, organizovanom kriminalu, zločinu iz mržnje, terorizmu, hibridnom ratovanju, cyber sigurnosti i migracijama. Posljednji dio rada sadržavat će zaključna razmatranja teme.

TEORIJSKE OSNOVE RADA

O sigurnosnim izazovima u regiji Zapadnog Balkana se intenzivno govori u evropskim i svjetskim sigurnosnim krugovima jako dugo, naročito od početka raspada bivše SFRJ, da bi u žižu javnosti došlo u toku agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine. I nakon Dejtona koji je okončao rat i dalje je ova tema ostala interesantna zato što je ovo područje i dan danas potencijalno „bure baruta“. Da bi kvalitetno obradili ovu temu prvo moramo definisati određene pojmove, tj. objasniti i upoznati se sa pojmovima sigurnost i sigurnosni izazovi.

Područje Zapadnog Balkana kroz historiju bilo je poprište raznih sukoba. Najčešće se to odnosilo na međuetničke ili međunacionalne napetosti. Također, uslovi za međunarodni kriminal veoma su povoljni na ovim prostorima. Raširena je trgovina bijelim robljem, drogama, ukradenim automobilima, nelegalna trgovina visokotarifnim robama kao što su alkohol i cigarete. Riječ je, dakle, o području gdje su uslovi za nelegalne djelatnosti veoma dobri.

Na ovom području stabilan i trajan mir nisu ni izdaleka postignuti. Zapadni Balkan u svakom trenutku može postati poprište novih sukoba. Zbog toga je od izuzetne važnosti da se govori o sigurnosnim izazovima i eventualnim prijetnjama miru i sigurnosti na ovim prostorima. Potrebno je poduzeti sve mjere kako bi se predvidjeli novi sigurnosni izazovi kako bi se spriječili sukobi ili kako bi se moglo pravovremeno i adekvatno djelovati u slučaju izbijanja novih sukoba.

METODOLOŠKI OKVIR RADA

Problem istraživanja

Problem istraživanja se odnosi na prepoznavanje savremenih sigurnosnih izazova u regiji Zapadnog Balkana u periodu između 2006. i 2018. godine.

Problem istraživanja kojim će se baviti ovaj magistarski rad bitan je zbog sve izraženije potrebe da se očuva mir i sigurnost na ovom području.

Dosadašnja istraživanja pokazala su da su neki od glavnih izazova s kojima se suočava Zapadni Balkan sljedeći:

- spor Hrvatske i Slovenije oko pomorske granice,
- pitanje nezavisnosti Kosova,
- pojava radikalnih i terorističkih organizacija na području Bosne i Hercegovine i Sandžaka, kao i povratak boraca sa stranih ratišta,
- nekontrolisano naoružavanje Hrvatske i Srbije,
- spor Grčke i Makedonije oko imena,
- migrantska kriza i dr.

Predmet istraživanja

Predmet istraživanja odnosi se na analizu trendova savremenih sigurnosnih izazova u regiji Zapadnog Balkana u periodu od 2006. do 2018. godine. Zapadni Balkan se kroz historiju suočava sa mnogobrojnim sigurnosnim izazovima kao što su radikalizam, ekstremizam, terorizam, izbjeglička i migrantska kriza, krijumčarenje migranata, šverc narkoticima i oružjem, trgovina robljem, automobilima, pljačke, ubistva itd. Uslovi za međunarodni i organizovani kriminal su jako povoljni kao i za druge, mnogobrojne nelegalne aktivnosti uslijed korumpiranosti i slabosti institucija. Sigurnosni izazovi u protekloj deceniji su se znatno promijenili, te su se javili novi oblici prijetnji koji do sada nisu bili toliko izraženi. Terorizam, migrantska kriza i pojava cyber kriminala samo su neki od njih. Razvoj tehnologija i ekspanzija društvenih mreža, koje su postale glavna platforma za širenje različitih ideologija, često usmjerenih na ugrožavanje sigurnosti i mira, dovelo je do situacije u kojoj je sve teže predvidjeti potencijalne prijetnje miru i preventivno djelovati. Zbog toga se trenutna sigurnosna situacija može nazvati "rastućom nestabilnošću". Od izuzetne je važnosti da se govori o sigurnosnim izazovima i eventualnim prijetnjama miru i sigurnosti na ovim

prostorima. Potrebno je poduzeti sve mjere kako bi se spriječili sukobi i kako bi se moglo pravovremeno i adekvatno djelovati u slučaju izbijanja novih sukoba.

Kategorijalno pojmovni aparat

Osnovne kategorijalne odredbe, odnosno pojmovi koji se izvode iz ovog predmeta istraživanja su: *sigurnost, sigurnosni izazovi, Zapadni Balkan*.

Sigurnost podrazumijeva svaki vid zaštite od određene opasnosti.

Sigurnosni izazovi podrazumijevaju svaki oblik prijetnje po sigurnost. Sve što na bilo koji način ugrožava stabilnost i sigurnost smatra se sigurnosnim izazovom.

Zapadni Balkan obuhvata gotovo sve države jugoistočne Evrope, a to su Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Makedonija, Kosovo i Albanija. Politički posmatrano, iz ove grupacije izuzima se Hrvatska budući da je ona postala članicom Evropske Unije.

Naučni i društveni ciljevi

Naučni ciljevi

Naučni cilj istraživanja je doprinijeti razvoju saznanja o različitim sigurnosnim izazovima i njihovoj transformaciji, s posebnim osvrtom i detaljnim istraživanjem utjecaja koji sigurnosni izazovi imaju na opću sigurnosnu situaciju na području Zapadnog Balkana.

S obzirom na temu, mogući naučni ciljevi istraživanja su: *naučna deskripcija* – to je najniži naučni cilj koji mora da sadrži svako istraživanje, *naučna klasifikacija i tipologizacija* – kao naučni cilj ide po pravilu zajedno sa deskripcijom, *naučna eksplikacija* – naučno saznanje o uzročnopoljedičnim odnosima, društvenim zakonima i naučna objašnjenja i *naučna prognoza* – predviđa razvoj, kretanje određenih društvenih pojava.

Naučna deskripcija

Naučna deskripcija ostvaruje se opisom manifestnih normi. Za ovo istraživanje potrebno je dakle prepoznati koji su to sigurnosni izazovi i sigurnosne prijetnje sa kojima se suočava područje Zapadnog Balkana u posmatranom vremenskom periodu te detaljno opisati svaki od

njih.

Naučna klasifikacija i tipologizacija

Naučna klasifikacija i tipologizacija moguće su tek kada je pojava ili skup činilaca opisan i kada su oni opisom određeni. Potrebno je izvršiti i tipologizaciju problema, tj. kako transformacija sigurnosnih izazova utječe na opću sigurnosnu situaciju u ovoj regiji. Na osnovu dosadašnjih saznanja, sigurnosni izazovi u protekloj deceniji znatno su se transformisali i postali još kompleksniji, što je dovelo do potrebe da se države maksimalno potrude i osposobe svoje sigurnosne službe kako bi očuvale mir i sigurnost.

Naučna eksplikacija

Najviši naučni cilj ovog istraživanja je naučna eksplikacija. To je naučno saznanje o uzročnopoljedičnim odnosima. U ovom istraživanju posmatrat će se uzročnopoljedična veza između transformacije sigurnosnih izazova na opću sigurnosnu situaciju u regiji Zapadnog Balkana, odnosno istraživanjem će se pokazati kako je transformacija sigurnosnih izazova dovela do potrebe da se i sigurnosne službe transformišu i svakodnevno usavršavaju kako bi bile spremne odgovoriti na eventualne prijetnje po sigurnost.

Naučna prognoza

Činjenica je da bi zakonska uređenja, ali i međudržavni ugovori o pitanjima vezanim za sigurnost garantovali veću sigurnost i stabilnost na ovim prostorima. Zato je jedan od ključnih zadataka država da, u saradnji sa nevladinim sektorom, konstantno podsjećaju na značaj očuvanja sigurnosti i mira, da se bore i da teže trajnom i stabilnom miru i da, u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom, svakodnevno odolijevaju novim sigurnosnim prijetnjama i izazovima.

Društveni ciljevi

Primarni društveni cilj ove master teze je doprinos razumijevanju i sagledavanju realne slike stanja u kojem se nalazi sigurnost na području Zapadnog Balkana, uslova u kojima pojedine države egzistiraju, pritiscima sa kojima se susreću te stepenu ugroženosti mira i sigurnosti u posmatranom vremenskom periodu u ovoj regiji. Javnost će dobiti i saznanja o glavnim faktorima koji utječu na stepen sigurnosti u pojedinim državama Zapadnog Balkana. Na

koncu, rad će odgovoriti na pitanje kako i u kojoj mjeri transformacija sigurnosnih izazova utječe na opću sigurnost na ovim prostorima.

Sistem hipoteza i indikatora

Generalna hipoteza

Generalna/opšta hipoteza: U regiji Zapadnog Balkana politička nestabilnost otežava suprotstavljanje sigurnosnim izazovima i pogoduje rastućem trendu pojave nekonvencionalnih prijetnji sigurnosti.

Posebne hipoteze

Posebna hipoteza 1: Stabilan i trajan mir na području Zapadnog Balkana nije upotpunosti postignut.

Posebna hipoteza 2: Sigurnosni trendovi na Zapadnom Balkanu mogu se definirati kao “rastuća nestabilnost”.

Posebna hipoteza 3: Od država se očekuje da sigurnosna pitanja permanentno drže pod kontrolom i kontinuirano se trude da svijet učine sigurnijim mjestom življenja.

Posebna hipoteza 4: Transformacija sigurnosnih izazova učinila je sigurnosnu situaciju na Zapadnom Balkanu još kompleksnijom i težom za očuvati.

Indikatori

Pisani iskazi stručnjaka iz oblasti sigurnosnih i mirovnih studija, stručna i naučna literatura te pouzdani statistički podaci preuzeti sa stranica koje ću naknadno navesti u litaraturi.

Način istraživanja

Naučni pristup

S obzirom na to da se pri istraživanju posebno ne favorizira niti jedan teorijsko metodološki pravac, pristup istraživanju je integralno – sintetički, dok je samo istraživanje teorijsko-empirijsko.

Metode istraživanja

Za svako istraživanje od iznimne važnosti je odabir metoda istraživanja. U ovom istraživanju će se koristiti *općenaučne metode* (hipotetičko – deduktivna metoda), *opće metode društvenih nauka* (komparativna metoda), te *metode prikupljanja podataka* (metoda posmatranja).

Općenaučne metode

Hipotetičko – deduktivna metoda je jedna od najsloženijih metoda, jer neprekidno ostvaruje cirkulaciju na relacijama konkretno-posebno-opšte i empirijsko – teorijsko, kao i opažanje – mišljenje – razumijevanje i shvatanje. Ona se, također, najčešće koristi u društvenim naukama, a njena procedura bi podazumijevala evidentiranje raznorsnih iskustava članova društva (subjekata), kao i stručnjaka prema istim predmetima društvene stvarnosti putem komunikacije. Ponovljena iskustva se upoređuju i konstatuje se istovjetnost suštine predmeta. Stečena saznanja se kompariraju sa različitim paradigmama i saznanjima o tom predmetu.

Opće metode društvenih nauka

Komparativna metoda je zasnovana na analogiji, odnosno, prilikom istraživanja vršit će se upoređivanja kojima se konstatuju identičnosti, sličnosti i razlike (u formi, sadržaju, suštini itd.). U istraživanju bismo mogli upoređivati sigurnosne izazove u različitim državama. Nakon toga bismo utvrdili pokazatelje, odnosno parametre sličnosti i razlika, te otkriti njihov utjecaj na opću sigurnost. Pribavljene podatke bismo iskoristili za dalja zaključivanja.

Metode prikupljanja podataka

Metode prikupljanja podataka koje će se koristiti u ovom magistarskom radu su metoda deskripcije i metoda posmatranja.

Metoda deskripcije je postupak prostog opisivanja činjenica, procesa i predmeta u prirodi i

društvu te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza, bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja.

Metoda posmatranja je metoda pomoću koje se podaci prikupljaju neposrednim čulnim zapažanjem. Posmatranje podrazumijeva uočavanje i zapisivanje činjenica ili događaja, bez kontakta sa osobama čije se ponašanje prati. Posmatranje može biti primjetno i neprimjetno, strukturirano i nestruktuirano.

Naučna i društvena opravdanost istraživanja

Naučna opravdanost istraživanja

Naučna opravdanost istraživanja ogleda se u činjenici da se ovaj problem nije mnogo istraživao, te bi ovo istraživanje objedinilo dosadašnji materijal, te poslužio kao platforma za dalje istraživanje. Kako bi istraživanje bilo naučno potkrijepljeno i opravdano, problem će se obraditi sa sigurnosnog, politološkog, sociološkog i ekonomskog aspekta, te će se pritom nastojati objasniti stanje sigurnosti i transformaciju sigurnosnih izazova u regiji Zapadnog Balkana.

Društvena opravdanost istraživanja

Od iznimne društvene važnosti je prepoznati sigurnosne izazove i njihove pojavne oblike, kako bi se razvila društvena (kolektivna) i individualna svijest o važnosti prevencije sukoba i nastojanja da se održi stabilna sigurnosna situacija u svim državama Zapadnog Balkana. Upravo su društvene promjene razlog zbog kojih je ovo istraživanje društveno opravdano i potrebno ga je sprovesti.

Vremensko, prostorno i disciplinarno određenje predmeta istraživanja

Vremensko određenje predmeta istraživanja

Problem će biti posmatran u periodu od 2006. do 2018. godine.

Prostorno određenje predmeta istraživanja

Problem će se posmatrati na području Zapadnog Balkana.

Disciplinarno određenje predmeta istraživanja

Ovo istraživanje je intradisciplinarnog karaktera u okviru sigurnosnih i mirovnih studija sa osloncem na saznanja iz drugih nauka i naučnih disciplina (sociologije, ekonomije).

PRVI DIO

Definisanje pojma sigurnosti

Ovaj magistarski rad istraživat će aktuelne sigurnosne izazove, rizike i prijetnje u svijetu i Evropi, a fokus će biti na regiji Zapadnog Balkana. Budući da smo svi svjedoci da se današnji svijet susreće sa dinamičnim promjenama, očito je da su i sigurnosni izazovi vrlo složeni i nepredvidljivi. Teško je bilo na početku ovog stoljeća pretpostaviti da će se situacija na međunarodnom planu razvijati ovako dinamično i kompleksno. Do početka XXI vijeka sigurnosne prijetnje su posmatrane unutar država i njenih interesa, gdje je fokus lidera bio na vojno-političkim, ekonomskim i međunarodnim instrumentima. U međuvremenu su se pojavile nove prijetnje koje ugrožavaju cijeli svijet, čovječanstvo i ne poznaju državne granice. U takve prijetnje spadaju građanski ratovi koji se nadovezuju na proliferaciju oružja, globalne epidemije, klimatske promjene, migracije i terorizam.

Kako bi se uopće moglo govoriti o sigurnim izazovima, potrebno je svakako definisati sam pojam sigurnosti. Međutim, prije definisanja pojma *sigurnost*, potrebno je otkloniti jednu nedoumicu. Izraz, riječ sigurnost ima široku upotrebu u jezicima bosanskog naroda. Ona potiče od starolatinske riječi *securus* što znači bezbrižan, bezbjedan, siguran. Treba naglasiti i to da se u srpskom jeziku za riječ sigurnost koristi riječ *bezbjednost*. Doduše postoji mala grupa teoretičara koja zagovara teoriju da su bezbjednost i sigurnost dva različita, zasebna pojma. Bezbjednost prema njihovom poimanju predstavlja širok pojam i odnosi se na stanje u makro okruženju (državi, regiji i drugo), dok se pojam sigurnosti odnosi na mikro nivo (jednu zajednicu na jednom prostoru). Konkretno prema njihovoj teoriji pojam sigurnosti i bezbjednosti nisu sinonimni pojmovi. Pojam sigurnosti se vezuje za stanje i procese osjećanja sigurnosti pojedinca, grupe, organizacije, zajednice u određenom vremenu i na određenom prostoru, a pojam bezbjednosti se odnosi na odsustvo eksternih faktora, osnova i izvora ugrožavanja – prirodnih i društvenih – pojedinaca, društvenih grupa, organizacija, ljudskih zajednica, ljudskog društva.

Sigurnost je dakle pojam širokog značenja, koji podrazumijeva nivo zaštićenosti čovjeka od raznih oblika ugrožavanja, zaštitu materijalnih i kulturnih produkata, zaštitu društva i društvenih vrijednosti, ali sveobuhvatnu zaštitu države od svih vidova njenog ugrožavanja. U

najširem smislu, sigurnost predstavlja zaštitu života i ljudskog roda od bilo kakvog vida ugrožavanja na planetarnom i kosmičkom nivou. Stoga se može reći da sigurnost postoji na planetarnom, državnom nivou, ali i na individualnom nivou, te da ovi nivoi sigurnosti čine neraskidivu cjelinu.

Sigurnost u političkom kontekstu predstavlja lišenost države od narušavanja mira i stabilnosti iznutra i izvana (odatle i pojmovi unutrašnja i vanjska sigurnost). Vanjska sigurnost podrazumijeva očuvanje nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta jedne države te stepen njenog ugrožavanja u određenom trenutku. S druge strane, unutrašnja sigurnost podrazumijeva postojanje uslova za efikasno funkcionisanje ustavnog, ekonomskog i pravnog sistema u državi, nivo zaštite njenih građana i njihovih prava, te nivo zaštite materijalnih dobara u ličnoj i drugoj svojini. Sigurnost države je jedan od njenih osnovnih atributa i funkcija koja zivisi od općeg stanja u državi i organizacije njene zaštite. Najčešće su u državama, pored ostalih organa, vlade i njihova ministarstva osnovni nosioci poslova sigurnosti, a naročito ministarstva policije i odbrane, što podrazumijeva da oružane snage predstavljaju jedan od najznačajnijih organa države u njenoj zaštiti, naročito od vanjskih oblika vojnog ugrožavanja.¹ Na nivou Ujedinjenih nacija postoji Vijeće sigurnosti, organ čiji je zadatak briga o zaštiti svjetskog mira.

Ovako širok pojam ima i svoja uža, parcijalna značenja i koristi se u već navedenom i drugim oblastima zaštite kao tehnička, saobraćajna, ekonomska i druge sigurnosti.

Sigurnost čini temeljnu pretpostavku opstanka i razvoja kako čovjeka tako i društva i države od postanka svijeta pa sve do danas. Profesor u oblasti međunarodnih odnosa Barry Buzan dokazuje da sigurnost ne pripada samo državama nego i ljudskim zajednicama, te da je značenje ovog pojma pogrešno dovoditi u vezu samo sa vojnom silom. Po Buzanu pet oblasti sigurnosti utječe kako na državu tako i na ljudske zajednice. "Ovih pet oblasti čine: 1. *politička* – usredsređuje se na organizacionu stabilnost politike i vlasti i njihovih ideologija na kojima zasnivaju svoj legitimitet; 2. *vojna* – bazira se na međusobnom djelovanju ofanzivnih i defanzivnih potencijala koje jedna država ima i njenih shvatanja stvarnih namjera drugih država; 3. *ekonomska* – zasniva se na dostupnosti resursa, finansija i tržišta neophodnih za održiv i prihvatljiv nivo blagostanja i moći u državi; 4. *društvena* – koncentriše se na održiv razvoj tradicionalnih formi kulture i religijskog i nacionalnog identiteta i običaja; 5. *ekološka* – odnosi se na zaštitu i očuvanje lokalne i globalne biosfere kao suštinskog sistema od kojeg zavise svi drugi ljudski napor." ²

¹ Beridan, I., Tomić, I., Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001.

² Vučinić, Boro, Bezbjednosne integracije Zapadnog Balkana, CID, Podgorica, str. 123.

Postoje dvije dominantne filozofske misli kada je riječ o sigurnosti, a obje polaze od potpuno različitih tačaka. Prva sigurnost shvata kao nagomilavanje moći pri čemu se sigurnost izjednačava sa nekom vrstom robe. Prema ovoj teoriji moć je ta koja vodi ka sigurnosti budući da što više moći neko posjeduje (naročito vojne) to je veća vjerovatnoća da će biti sigurniji. Druga teorija sigurnost shvata potpuno drugačije. Naime, prema ovoj teoriji sigurnost se postiže emancipacijom te iskazivanjem brige za pravdu i poštivanje ljudskih prava. Sigurnost se dakle tumači “više kao odnos između različitih faktora nego kao roba u materijalnom smislu”³.

Sigurnost najčešće povezujemo sa smanjenjem prijetnji onim vrijednostima koje njegujemo i to posebno onih prijetnji koje mogu ugroziti opstanak neke cjeline u bliskoj budućnosti.

Sigurnosni analitičari predani su pojmu sigurnost i definisanju objekta čijom sigurnošću se treba baviti te smatraju da je potrebno prije svega otkriti šta se konkretno podrazumijeva pod pojmom sigurnosti. To prvenstveno znači analizu liste prijetnji prema predmetu, kao i razumijevanje ko donosi odluku o tome koja je od vrijednosti tog predmeta ugožena i od čega.

Razvoj sistema nacionalne sigurnosti

Pojam nacionalne sigurnosti podrazumijeva integralnu funkciju i stanje ujutar jedne države. Kroz historiju države su svoju sigurnost prvenstveno bazirale na vojsci, vojnim aktivnostima, njenoj organizaciji i funkcionisanju. Tako je ostalo i do danas, s obzirom na to da su oružane snage temelj nacionalnih sistema sigurnosti u pogledu odbrane država od oružanih agresija. Međutim, ukupan kapacitet znanja i vještina građana jedne države iz znanosti i tehnike predstavljaju ukupni potencijal jedne države za potrebe očuvanja sigurnosti. Do države je da li će i na koji način iskoristiti znanja i vještine svojih građana u cilju cjelovite sigurnosti. U najširem smislu pod nacionalnim sistemom sigurnosti podrazumijeva se organizacija, funkcije, djelatnosti i mjere koje određena država poduzima kako bi zaštitila svoju sigurnost. Svakako najznačajniji element nacionalnog sistema sigurnosti jeste njen sistem odbrane čija je osnovna funkcija zaštita države, odbrana njenog teritorijalnog integriteta i suvereniteta.⁴

U zavisnosti od vlastitih sigurnosnih politika, države uspostavljaju svoje sisteme sigurnosti definišući njihovu strukturu, mijenjajući ih i usklađujući sa svojim potrebama. U odnosu na

³ Vučinić, Boro, *Bezbjednosne integracije Zapadnog Balkana*, CID, Podgorica, 2017.

⁴ Beridan, Izet, *Politika i sigurnost*, FPN Sarajevo, 2008.

stanje sigurnosti unutar države i van nje, države određuju mjere i aktivnosti organa, agencija i direkcija države za adekvatno djelovanje. Osnovna funkcija sigurnosnog sistema države kroz historiju pa sve do dana današnjeg jeste zaštita njene teritorijalne cjelovitosti i političkog ustrojstva od prijetnji izvana ali i iznutra, a osnovna komponenta njene sigurnosti je vojna sila.

„Strukturu sistema nacionalne sigurnosti čine:

1. funkcije sistema sigurnosti,
2. snage (nosioci) sistema sigurnosti,
3. djelatnosti (aktivnosti) sistema sigurnosti i
4. mjere sistema sigurnosti.“⁵

“Sistem sigurnosti, kao relativno nova naučna disciplina, ima zadatak da stvori okvir sigurnosne politike kojim se obezbjeđuje organizacija unutrašnje i spoljne sigurnosti, države i društva, odnosno njena nacionalna bezbjednost. U konkretnom tematskom smislu, značaj ovog pojma posebno je naglašen s aspekta regionalne stabilnosti, nacionalnog i kolektivnog sistema sigurnosti.”⁶

Nakon završetka Hladnog rata prvi put u historiji globalna politika je iz unipolarne i bipolarne prešla u multipolarnu i multicivilizacijsku. Po H. Kissingeru međunarodni sistem u XXI vijeku sačinjava šest važnih sila: SAD, Evropa, Rusija, Kina, Japan i Indija. Od nabrojanih pet su različitih civilizacija. Po pretpostavci dvojice uglednih teoretičara, Kissingra i Huntigtona, budući najopasniji sukobi neće biti između društvenih klasa ekonomski određenih grupa, već među pripadnicima različitih kulturnih entiteta. Države su kroz primjenu sile konstanto uključene u proces pogađanja i pregovaranja. Najekstremniji oblik ovakvih procesa je rat, jer predstavlja moć jedne države nad drugom kako bi se ostvarili unaprijed zacrtani ciljevi. Sistem moći i organizacija države uveliko utječe na to da li će nakon pregovora upotrijebiti silu.

Evropski sistem sigurnosti koji može služiti kao primjer cijelom svijetu je kroz cijelu historiju bio multipolarni sistem. Sistem se oblikovao tokom Napoleonovih ratova, a nastao je iz principa ravnoteža snaga. S ciljem da spriječe stvaranje unipolarnog sistema u Evropi, države su se snažno suprotstavile i borile protiv svog saveznika, odnosno države koja je imala tendenciju da dominira i bude hegemon u okviru tog sistema. Velike države su se organizovale u skladu sa svojim interesima i od tada je ravnoteža snaga postalo nepisano

⁵ Beridan, Izet, Politika i sigurnost, FPN Sarajevo, 2008.

⁶ Vučinić, Boro, Bezbjednosne integracije Zapadnog Balkana, CID, Podgorica, 2017.

pravilo, a zemlje koje se nisu prilagodile bile su izostavljene iz Sistema. Takav odnos među državama doveo je do mira u Evropi. Napoleonova zamisao da Francuska vlada Evropom je doživjela neuspjeh. Ostale evropske države razvile su sistem konsultacije i povremenih sastanaka s ciljem izbjegavanja rata, na kojima su se dogovarali o granicama, zaokruživanju teritorija, promjene režima i zaštite manjinskih i vjerskih zajednica. Poslije Drugog svjetskog rata nastao je kratak period bipolarnosti koji je prešao u Hladni rat. Raspadom SSSR-a po nekim teoretičarima nastaje unipolarni sistem pod vodstvom SAD-a dok neki smatraju da je Evropa ušla u multipolarni sistem.

Posmatrajući odnose država iz ugla geopolitičke tradicije može se pretpostaviti kako će se određene države u međunarodnom sistemu ponašati prema drugim državama. Postoji velika vjerovatnoća da će se nesporazum i sukob desiti između susjednih država. Polovina oružanih sukoba koje su se desili u periodu od 1816. do 1992. godine bili su upravo između susjednih država. Dobro rješenje za ovaj problem je iznio indijski teoretičar Kautilja koji predlaže da zemlje uđu u savezništvo sa dalekim zemljama kako bi se napravila takozvana šahovska tabla. Isti primjer nalazimo u državama-gradovima u Italiji u XV vijeku.

Pojam ljudska sigurnost se prvi put spominje 1994. godine u izvještaju UNDP-ja. "Ovaj dokument ljudsku sigurnost definira kao stanje u kojem su ljudi oslobođeni od trauma koje opterećuju ljudski razvoj. Ljudska sigurnost znači, kao prvo, sigurnost od takvih hroničnih prijetnji kao što su glad, bolest i represija. A kao drugo, znači zaštitu od iznenadnih i štetnih poremećaja svakodnevnice – bilo u domovima, na radnim mjestima ili u zajednicima."⁷

Postoji sedam područja u kojima ljudska sigurnost može biti ugrožena a koja su osnova ljudske sigurnosti. To su lična, ekonomska, politička, zdravstvena, prehrambena, ekološka sigurnost i sigurnost zajednice⁸.

Klasični i savremeni sigurnosni izazovi

Sigurnosni izazovi koji se konstantno dešavaju u ljudskoj zajednici donose i nove sigurnosne izazove za čovječanstvo. Američki profesor i teoretičar međunarodnih odnosa Edward A. Kolodziej smatra da se globalni napredak u pogledu naučnih saznanja, velikih tehnoloških

⁷ Smajić, M., Seizović, Z., Turčalo, S., Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu, FPN Sarajevo, 2017., str.36

⁸ Ibid.

inovacija, proces globalizacije i sve obilniji kontakt i sukob među kulturno različitim sredinama i naposljetku globalni rat protiv terorizma može shvatiti kao poremećaj u ljudskim ciljevima i moći.⁹

Sigurnosni izazovi nisu ništa manji problem danas nego što su to nekada ranije bili. Samo neki od primjera koji idu u prilog tome su sukob Palestinaca i Izraelaca posljednjih 70 godina, ratni sukob plemena u Ruandi devedesetih godina, te drugi sukobi u Iraku, Siriji, Libiji itd. Sve ovo je bila uvertira za sigurnosnu dilemu koja je prisutna danas.

U svijetu se svakodnevno dešavaju ogromni sigurnosni problemi kao što su glad, mučenje, siromaštvo, migracije, gubitak života i drugi. Sigurnosni izazovi su danas prisutni u svim društvima. Ozbiljni političari govore o sigurnosti u javnim nastupima, sigurnost je često zastupljena u medijima, a svakodnevna je tema među ljudima. To ukazuje na činjenicu da je sigurnost jedna od najrasprostranjenijih tema u svakodnevnom životu ljudi. Sigurnost sada postaje jako moćno političko sredstvo kako bi se pažnja sa jednog problema prebacila na drugi, a i kako bi vlada usmjerila pažnju na prioritete države. Od ogromnog je značaja ko odlučuje o tome šta je sigurnost, koja su pitanja iz domena sigurnosti, na koji se način treba baviti tom problematikom, i analizirajući moguća dešavanja, kako se različita tumačenja sigurnosti mogu međusobno sukobiti.

Globalno posmatrano svaka individua raspolaže jedinstvenom cjelinom sigurnosnih prioriteta koje su određenoj mjeri oblikovana faktorima kao što su: pol, godine života, klasna, nacionalna i vjerska pripadnost, kao i porijeklo i planovi za budućnost. Ujedinjene nacije su 2004. godine nakon panel rasprave u izvještaju navele grupe prijetnji kojima se bave svjetske vlade:

1. *ekonomske i društvene prijetnje*, uključuju siromaštvo, zarazne bolesti i ekološka istraživanja
2. *unutrašnji sukobi*, građanski rat, genocide i ratne i druge zločine
3. *nuklearno, radiološko, hemijsko i biološko oružje*,
4. *terorizam i*
5. *međunarodni organizovani kriminal.*

⁹ Vučinić, Boro, Bezbjednosne integracije Zapadnog Balkana, CID, Podgorica, 2017.

Teško je reći kojoj od ovih grupa treba dati prednost na listi prioriteta. Za razvijene zapadne zemlje prioritet su terorizam i oružje za masovno uništenje, dok je za ostatak svijeta odnosno većinu zemalja prioritet zaustavljanje oružanog sukoba i društvenih prijetnji.

U protekloj deceniji sigurnosni izazovi su se znatno promijenili, te su se javili i novi oblici sigurnosnih prijetnji koji do sada nisu bili toliko izraženi. Razvoj tehnologija i ekspanzija društvenih mreža postali su glavna platforma za širenje različitih ideologija koje često mogu biti usmjerene na ugrožavanje sigurnosne situacije. Ovaj tehnološki napredak doveo je i do pojave tzv. „hibridnih ratova“ koji napredne tehnologije koriste u propagandne svrhe. Hibridni ratovi su usko povezani i sa cyber kriminalom budući da sukobljene strane najčešće koriste niz neregularnih oblika ratne taktike kao što su sofisticirane propagandne tehnike, cyber napadi, tajne akcije, medijske manipulacije, ekonomske prijetnje i slično. Cyber napadi danas često služe kao moćno sredstvo kojim se može ugroziti nacionalna sigurnost jedne države ili nekog drugog međunarodnog subjekta.

SISTEMI SIGURNOSTI ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA

Sistem sigurnosti Bosne i Hercegovine

Na sigurnosnu situaciju u Bosni i Hercegovini utjecao je niz različitih okolnosti, ali najvažniju ulogu svakako igra njen sistem sigurnosti, koji je izuzetno kompleksan, rasparčan i dezintegriran do te mjere da se to negativno odražava na njegovu funkcionalnost i djelotvornost. Kao i svaka druga država, tako i BiH svoju sigurnosnu politiku oslikava kroz svoj sigurnosni sistem i na taj način je realizuje. Ključni element sigurnosne politike jedne države predstavlja njena odbrambena politika. Iz odbrambene politike proističe odbrambeni sistem koji je najznačajniji dio svakog sistema nacionalne sigurnosti. Sistem odbrane podrazumijeva postojanje vojne odbrane i policijskih snaga. Bosna i Hercegovina je svoju jedinstvenu vojsku dobila 2006. godine kada su, nakon reforme odbrambenog sistema i prenosa nadležnosti sa entitetskih na državni nivo, zvanično formirane Oružane snage Bosne i Hercegovine.

Važan dio sigurnosnog sistema BiH su policijske agencije koje su formirane na državnom, entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou. Sve navedene policijske strukture imaju visok

nivo autonomije i nezavisnog djelovanja. To ponekada uzrokuje podudaranje nadležnosti i dovodi do poteškoća u koordinaciji što se negativno ispoljava na efikasnost cjelokupnog sistema. Po modelu organizacije, policijski sistem preslikava državnu strukturu, što u praksi znači da postoji čak 16 gotovo nezavisnih policijskih subjekata.

Pokušaj da se napravi korjenita reforma policijske strukture u BiH je bio bezuspješan, prije svega zbog zahtjevnih promjena koje je trebalo napraviti, među kojima su i ustavne promjene. Ipak, fundamentalna činjenica zbog koje reforma policije nije uspjela jeste to što su određene političke grupacije pretpostavile da se na taj način mogu stvoriti djelotvorne i jake policijske snage nad kojima bi bilo nemoguće imati kontrolu. Na taj način bi se stalo u kraj svemu što se nalazi na ivici ili s druge strane zakona, pod znakom pitanja bi bilo opstajanje velikog broja osoba iz kriminalnog miljea a koje su povezane sa političkim elitama u BiH. Formiranjem četiri nove agencije, od kojih je jedna policijska agencija, okončana je reforma policije u BiH i samim time ispunjen jedan od uvjeta Evropske unije.

Ustavna struktura BiH

Dejtonski mirovni sporazum, potpisan 14. decembra 1995. godine, je dokument kojim je okončan ratni sukob na području Bosne i Hercegovine. Sporazum su potpisali tadašnji predsjednici država koje su učestvovala u ratu; Alija Izetbegović (BiH), Franjo Tuđman (Hrvatska) i Slobodan Milošević (Srbija). Kao Aneks 4 Dejtonskog sporazuma donesen je aktuelni Ustav BiH koji se sastoji od 12 članova, dva aneksa i jednog amandmana.

Ustavom se garantuje da će BiH biti demokratska država koja će djelovati pod vladavinom prava i slobodnim i demokratskim izborima. Aneksom 4 je predviđeno dalje postojanje države Republike Bosne i Hercegovine s međunarodno priznatim granicama iz 1992. godine u čiji sastav ulaze dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine koja se prostire na 51% teritorije države, u čijem se sastavu nalazi deset kantona, i Republike Srpske koja se prostire na 49% državne površine. Arbitražom iz 1999. godine uspostavljen je Distrikt Brčko.

Struktura vlasti u Bosni i Hercegovini

Država Bosna i Hercegovina ima svoju zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast. Zakonodavnu vlast BiH čini Parlamentarna skupština BiH koja se sastoji iz dva doma a to su: Dom naroda i

Predstavnički dom. Izvršnu vlast BiH čine Predsjedništvo BiH te Vijeće ministara. Predsjedništvo se sastoji od tri člana: jednog Bošnjaka i jednog Hrvata koji se bira na demokratskim izborima na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine i jednog Srbina koji se bira na demokratskim izborima sa teritorije Republike Srpske. Svima mandat traje četiri godine. Svaki član Predsjedništva po službenoj dužnosti ima civilnu komandnu vlast nad oružanim snagama. Sudsku vlast BiH čini Ustavni sud Bosne i Hercegovine koji se sastoji od devet članova.

Struktura Federalne vlasti

Federacija Bosne i Hercegovine ima svoju zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast. Zakonodavnu vlast Federacije BiH čini Parlamentarna skupština Federacije BiH, koju čine Predstavnički dom i Dom naroda. Predsjednik, dva potpredsjednika Federacije BiH i Vlada Federacije BiH čine izvršnu vlast, dok sudsku vlast Federacije BiH čine Ustavni sud, Vrhovni sud te Sud za ljudska prava. Federaciju BiH čini deset federalnih jedinica (kantona).

Struktura vlasti u Republici Srpskoj

Predsjednik Republike predstavlja Republiku i izražava njeno jedinstvo. Vlast Republike Srpske sastoji se od zakonodavne, izvršne i sudske vlasti. Zakonodavnu vlast čine Narodna skupština i Vijeće naroda, izvršnu vlast vrši Vlada RS, dok sudska vlast pripada sudovima. Ustavni sud Republike Srpske garantuje zaštitu ustavnosti i zakonitosti.

Dalje upravljanje i uređenje entiteta regulisano je Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine i Ustavom RS, prema kojima je Sarajevo glavni grad i FBiH i RS-a. Službeni jezici u FBiH su bosanski i hrvatski, a službeno pismo je latinica. U Republici Srpskoj su službeni jezici definisani kao jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda, a službena pisma su ćirilica i latinica.

Postratni razvoj sistema sigurnosti u BiH

Bosna i Hercegovina je i dalje država koja se nalazi u tranzicijskom procesu i, prema mišljenju mnogih analitičara, odudara od drugih država. *Prvo*, u postratnoj Bosni i Hercegovini društvo je značajno podijeljeno po etničkim, vjerskim, socijalnim i drugim

osnovama, što je rezultat nacionalističke politike u državi. *Drugo*, Aneksom 4 Dejtonskog sporazuma tj. Ustavom su stvorene i državne institucije i njihove nadležnosti. Nadležnosti BiH kao države su toliko minimalne da se jedva može nazvati državom i da kao takva može opstati. Na nivou države konstituirani su Predsjedništvo, Parlament Bosne i Hercegovine i Vijeće ministara, dok su sve funkcije i sva moć pripale entitetima. Ovakvo uređenje države nije doprinijelo razvitku demokratije u njoj i jačnju njenih institucija, već naprotiv poslužilo je da ojača nacionalističku politiku i ideologiju.

Nijedno društvo kroz historiju nije bilo pošteđeno kriza i dekadenci, međutim bosanskohercegovačko društvo je od svog savremenog postojanja konstantno izloženo izmjenama svog identiteta zbog konstantnog djelovanja političkih elita i vjerskih službenika te njihovog političkog i ideološkog nasilja nad stanovništvom. Ovako stanje građana proističe iz etnonacionalne netrpeljivosti i nedemokratskog okruženja koje je prisutno u bh. društvu. Konstantno produžavanje krize doprinosi slabljenju sigurnosnog sistema Bosne i Hercegovine, a samim time građani gube povjerenje u sve institucije. Globalno gledano zbog svega navedenog većina stanovnika s teritorije Federacije Bosne i Hercegovine vjeruje i podržava institucije ovog entiteta i institucije države, dok nemaju povjerenja u institucije drugog entiteta. Stanovnici sa teritorije Republike Srpske imaju potpuno suprotan stav od svojih sunarodnjaka u drugom entitetu.

Ustav BiH ne definiše sigurnost kao javno dobro, on ne sadrži detaljna uputstva već samo smjernice za uređenje sigurnosnog sektora. “U njemu se spominje Stalni komitet za vojna pitanja, savjetodavno tijelo Predsjedništva Bosne i Hercegovine”.¹⁰ U periodu od kraja rata do 2001. godine vlast se u velikoj mjeri usredotočila na raspodjelu donacija, sprovođenje Aneksa 7 Dejtonskog mirovnog sporazuma, izgradnju infrastrukture i sl.

Prenos nadležnosti sa entiteta na državu nije bio samovoljan proces bosanskohercegovačkih vlasti kako to građani misle. U periodu od kraja rata pa do 2003. godine međunarodna zajednica je uspostavila određen broj institucija za koliko-toliko normalno funkcionisanje države i time su bili nadoknađeni ustavni nedostaci. Prvo je 2001. godine uspostavljena Granična policija BiH (do tada nazvane Državnom graničnom službom) čime je nadležnost sa kantonalnih i entitetskih ministarstava prešla na državu. Nakon toga uslijedila je uspostava Državnog suda i Tužilaštva također 2001. godine, čime se odmah ukazala potreba za formiranjem policijske agencije na nivou cijele države. Godine 2002. dolazi do formiranja Državne agencije za istragu i zaštitu (SIPA BiH). Obavještajno-sigurnosna agencija je

¹⁰ Grupa autora, Almanah o nadzoru sektora bezbjednosti na Zapadnom Balkanu, Beogradski centar za bezbedonosnu politiku i DCAF, Beograd, 2012., str. 50.

osnovana 2004. godine od strane Predstavničkog doma BiH. Godine 2004. spojene su bivše carinske uprave entiteta i Distrikta Brčko te je time oformljena Uprava za indirektno oporezivanje, najveća institucija na nivou države. U aprilu 2008. godine osniva se Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine.

Tek od 2003. godine počinju se donositi zakoni i vrše se izmjene starih iz perioda SFRJ koje je preuzela R BiH (Zakon o krivičnom postupku BiH 2003. godine; Zakon o krivičnom postupku FBiH 2003. godine; Krivični zakon BiH 2003. godine; Krivični zakon FBiH 2003. godine; Zakon o policijskim službenicima BiH 2004. godina; Zakon o policijskim službenicima FBiH 2005. godine; Zakon o odbrani BiH kojim je formirano Ministarstvo odbrane BiH 2003. godine; Zakon o učešću pripadnika OS BiH, policijskih službenika, državnih službenika i drugih zaposlenika u akcijama podrške miru i drugim aktivnostima u inostranstvu 2005. godine).

Reforma Oružanih snaga Bosne i Hercegovine

Prijenos nadležnosti sa entiteta na državu odnosio se i na Oružane snage. Pritisak međunarodne zajednice doveo je do usvajanja niza zakona za reformu odbrane, kao i do formiranja jedinstvene vojske na nivou države. Predsjedništvo BiH se 2001. godine opredijelilo za uključenje Bosne i Hercegovine u evropske i evroatlantske integracije i NATO, kao i za provedbu potrebnih reformi sistema odbrane i reorganizaciju Oružanih snaga. Uzimajući u obzir navedene ciljeve, uloženi su ogromni napor da bi se omogućio ambijent neophodan za efikasan proces reformi sistema odbrane, da bi se osigurala unutrašnja stabilnost i stvorili uvjeti za vjerodostojnu kandidaturu za NATO.

Kada je riječ o reformi i formiranju MO BiH i OS BiH bitno je spomenuti nekoliko važnih datuma. Godine 2004. u martu je imenovan prvi ministar odbrane Bosne i Hercegovine. U maju iste godine je prvi put izvedena zajednička vježba jedinica Vojske RS i Vojske FBiH. U februaru 2005. Predsjedništvo BiH donijelo je odluku kojom se izražava opredjeljenje BiH za članstvo u NATO. Značajna reforma u OS BiH desila se u januaru 2006. godine kada su ukinuta ministarstva odbrane i vojske na entitetskim nivoima, a uposleni MO FBiH i MO RS postali su uposleni MO BiH. Tada je ukinuto i obavezno služenje vojnog roka, a počeo se primjenjivati jedinstveni budžet za odbranu na državnom nivou. U decembru 2007. obilježena

je prva godišnjica Oružanih snaga BiH, a BiH je primljena u NATO Program Partnerstvo za mir.¹¹

*Shema 1: Šema lanca komandovanja i kontrole Oružanim snagama BiH
(Izvor: Brošura Ministarstva odbrane i Oružanih snaga BiH april 2011. godine)*

Predsjedništvo BiH predstavlja vrhovnog komandanta Oružanih snaga BiH, dok Parlament BiH ima demokratsku i parlamentarnu kontrolu nad OS BiH. Ministarstvo odbrane BiH zaduženo je za cjelokupnu strategiju i odbrambenu politiku. Zajednički štab OS BiH zadužen je da politiku Ministarstva sprovede u detaljne planove, što znači da je nadležan za planiranje, organiziranje i provođenje odluka ministra odbrane.

OS BiH imaju misiju da očuvaju nezavisnost, državni suverenitet, teritorijalni integritet i međunarodni subjektivitet BiH, ispune međunarodne obaveze BiH te da zaštite državljane BiH. S druge strane „zadaci OS BiH su učešće u operacijama kolektivne sigurnosti, u operacijama za podršku miru i samoodbrani, uključujući i borbu protiv terorizma, pružanje vojne odbrane BiH i njenim državljanima u slučaju napada, pomoć civilnim organima u

¹¹ http://www.mod.gov.ba/files/file/maj_2011/bos_brosura.pdf, 29.7.2018.

reagiraju na prirodne i druge katastrofe i nesreće, protivminsko djelovanje u BiH i ispunjenje međunarodnih obaveza BiH¹².

Donošenjem novih zakona Bosna i Hercegovina je krenula sitnim koracima koji vode prema Evropskoj uniji i NATO savezu. U periodu 2001–2005. godine su obavljene ključne reforme, počevši od reforme odbrane kojim su ukinute dvije entitetske vojske, dva entitetska ministarstva, uspostavljena je državna struktura odbrane, obavještajna služba, Sud i Tužilaštvo BiH, Visoko sudsko tužilačko vijeće, razne agencije za zajednički ekonomski prostor, uprava za indirektno oporezivanje i agencije za sprovođenje zakona na nivou BiH, FBiH itd. Kruna svih ovih reformi je trebao biti *Aprilski paket ustavnih promjena iz 2006. godine*, koji nažalost nije prošao. Prema mnogim političarima, ali i analitičarima time je nanesena velika šteta Bosni i Hercegovini i usporen je put ka EU i NATO savezu. Nastavak teksta detaljnije će se baviti time kakve promjene je donosio aprilski paket i zašto nije usvojen.

Međunaradna zajednica je pokušala da iskoristi svoj utjecaj i da pokuša izmijeniti postojeće stanje u Bosni i Hercegovini te je predložila *Aprilski paket ustavnih promjena*. Inicijativu je podnio Visoki predstavnik Christian Schwarz-Schilling u Washingtonu 15. marta 2006. godine. Trojica nacionalnih predstavnika iz Bosne i Hercegovine su bila saglasna.

Aprilski paket je podrazumijevao rotacijski mandat jednog predsjednika Bosne i Hercegovine uz dvojicu zamjenika, kao i efikasniji rad Parlamentarne skupštine i Vijeća ministara. Ovaj model ustavnih promjena nije usvojen u Zastupničkom domu Parlamentarne Skupštine Bosne i Hercegovine, zbog odupiranja Harisa Silajdžića i Bože Ljubića. Ovim paketom je bila planirana i reforma policije zbog toga što je time Bosna i Hercegovina bila uslovljena od strane Evropske unije, tj. to je bio uvjet kako bi BiH sa Evropskom unijom potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Na kraju nije došlo do usvajanja reforme iz razloga što nikakve bitne pomake nije donosila, osim jedinstvene uniforme na području cijele Bosne i Hercegovine za sve policijske službenike. Ovim prijedlogom je bilo predviđeno da i dalje entiteti zadrže kontrolu nad policijom, što i nije bila značajna reforma i put ka napretku. Interesantno je naglasiti da su za aprilski paket glasale dvije najveće nacionalne stranke u Bosni i Hercegovini SDA i SNSD, međutim zbog nedovoljnog broja glasova nije prošao.

Državu Bosnu i Hercegovinu Međunarodna zajednica još uvijek, i nakon dvadestčetiri godine od završetka rata posmatra kao postratnu zemlju kojoj treba stabilnost a ne demokratska transformacija. Ta transformacija podrazumijeva odlučnu ulogu međunarodne zajednicu s

¹² http://www.mod.gov.ba/files/file/maj_2011/bos_brosura.pdf, 29.7.2018.

ciljem jačanja državnih institucija. Budući da je međunarodna zajednica primijetila da u Bosni i Hercegovini politička volja i podrška umjesto da je usmjerena na demokratizaciju, ona je potrošena na podršku nacionalizmu i etničkim podjelama, međunarodna zajednica je pokrenula određene inicijative.

Incijativu o ukidanju kantona 2014. godine pokrenula je administracija Sjedinjenih Američkih Država. Bile su dvije ideje: *prva* ustavno-politička rekonstrukcija Federacije BiH i *druga* koja se ticala položaja kantona, tačnije inicijativa da se smanji broj kantona samim tim i administracije i troškova.

Očigledna je činjenica da je Deyton 2 neophodan jer svako malo se desi zastoj u formiranju vlasti te provedbama presuda Suda BiH i Suda u Strazburu, zbog interesa stranih aktera. Domaći akteri kažu da od toga ipak nema ništa. Da bi mogli pričati o Deytonu 2 BiH prvo mora sprovesti odluke Suda BiH i Suda u Strazburu. Promjene moraju doći iznutra, a međunarodna zajednica trenutno ima puno većih problema od stanja u BiH.

Sistem sigurnosti Republike Hrvatske

Od proglašenja nezavisnosti 1991. godine do danas može se primijetiti da je Republika Hrvatska sprovela korjenite reforme i samim time se izdvojila od ostalih zemalja Zapadnog Balkana. Rezultati temeljitih promjena doveli su je od punopravnog članstva u NATO-u i Evropskoj uniji.

Godine 2002. usvojene su Strategija nacionalne sigurnosti i Strategija odbrane, a godinu dana kasnije donesena je Vojna strategija Republike Hrvatske.

Prema Strategiji nacionalne sigurnosti hrvatski Sabor donosi odluke o glavnim pitanjima koja se tiču nacionalne sigurnosti. Ovim dokumentom utvrđene su aktivnosti u slučaju sigurnosnih prijetnji i izazova. Prema Strategiji nacionalne sigurnosti Republika Hrvatska će se zalagati da osigura slobodu, teritorijalni integritet i suverenitet, vladavinu prava, ličnu sigurnost građana itd. Kada je riječ o sigurnosnim prijetnjama, strategija posebno naglašava terorizam, kao jednu od najvećih savremenih prijetnji po sigurnost.

Najvažniju ulogu u kreiranju sigurnosne i odbrambene politike ima hrvatski Sabor. Značajan je i predsjednik Republike budući da se njegova uloga ogleda u definisanju strateških dokumenata vezanih za područje sigurnosti.

Zakonom o službama sigurnosti definisane su nadležnosti Nacionalnog sigurnosnog vijeća čija je uloga da kontroliše rad sigurnosnih službi, te da koordinira saradnju između predsjednika Republike i Vlade kada su u pitanju aktivnosti sigurnosnih agencija.

Sistem sigurnosti Republike Srbije

„Srbija je jedina država na prostoru Zapadnog Balkana koja se nije opredijelila za evroatlantski bezbjedonosni integracioni put, već je odlučila da sama proglasi status neutralnosti“.¹³ Zbog toga se sigurnosni sistem Srbije značajno razlikuje od sigurnosnih sistema ostalih država s područja Zapadnog Balkana. Naime, za razliku od drugih zapadnobalkanskih zemalja, Srbija se u izgradnji i formiranju sistema sigurnosti oslanja isključivo na vlastite resurse.

Tokom 2009. godine u Srbiji su osvojeni strateški dokumenti iz oblasti sigurnosti, a to su Strategija nacionalne bezbjednosti, Strategija odbrane i Strateški pregled odbrane Republike Srbije. Strategija nacionalne bezbjednosti predstavlja temelj za razvoj drugih strateških dokumenata na polju sigurnosti i odbrane. Strateški dokumenti iz oblasti sigurnosti prepoznali su sljedeće sigurnosne izazove i prijetnje po Srbiju: neriješen status Kosova, etnička netolerancija, vjerski ekstremizam i terorizam, organizovani kriminal i korucija, razvoj oružja za masovno uništenje te ilegalne migracije. U skladu s tim definisani su i vanjskopolitički ciljevi Republike Srbije među kojima su najistaknutiji težnja za očuvanjem teritorijalnog integriteta i suvereniteta Srbije, približavanje evropskim integracijama te aktivnosti na polju dobrosusjedskih odnosa sa ostalim zemljama regiona.

Sigurnosni sistem Republike Srbije čine zakonodavna, izvršna i sudska vlast koju čine Narodna skupština Republike Srbije, predsjednik Republike, Savjet za nacionalnu bezbjednost te vlade, sudovi i tužilaštva. Narodna skupština ima značajnu ulogu u definisanju sigurnosne i odbrambene politike Republike Srbije. Skupština je zadužena za proglašenje vanrednog i ratnog stanja, za donošenje zakona i strategija na polju sigurnosti i odbrane, za donošenje budžeta za sigurnosni sektor, za kontrolu službi sigurnosti te za usvanjanje Strategije nacionalne bezbjednosti i Strateije odbrane. S druge strane, predsjednik ima ovlaštenje da predlaže i zajedno s Vladom donese odluku o proglašenju vanrednog i ratnog stanja, da šalje vojsku u međunarodne mirovne misije te da daje saglasnost za usvajanje strateških

¹³ Vučinić, Boro, *Bezbjednosne integracije Zapadnog Balkana*, CID, Podgorica, 2017., str. 270.

dokumenata iz oblasti sigurnosti. Jedna od bitnih institucija u Srbiji, kada je riječ o sigurnosti, je Savjet za nacionalnu bezbjednost koju između ostalih čine predsjednik Republike, predsjednik Vlade, ministri odbrane, unutrašnjih poslova i pravde te načelnik Generalštaba.

Sistem sigurnosti Crne Gore

Od 1992. godine Crna Gora egzistirala je u zajedništvu sa Srbijom. Državna zajednica Srbija i Crna Gora prestala je da postoji 2006. godine kada je Crna Gora putem referenduma izglasala nezavisnost. Nakon proglašenja nezavisnosti bilo je neophodno izvršiti reformu vojske i oformiti novi sistem odbrane Crne Gore, što je bio jedan od uslova za pristupanje NATO-u. Ustav Crne Gore donesen je 2007. godine čime je stvoren uslov za sprovođenje reformi na području sigurnosti. Predsjednik Republike je vrhovni komandant oružanih snaga. Prema Ustavu Skupština Crne Gore donosi Strategiju nacionalne sigurnosti i odbrane i ona odlučuje o eventualnom proglašenju ratnog i vanrednog stanja. Budući da skupština donosi budžet, na taj način ona ima utjecaj na količinu sredstava kojima raspolaže sigurnosni sistem Crne Gore.

„Prema Ustavu, vojska ima obavezu i zadatak da brani nezavisnost, suverenitet i državni teritorij Crne Gore u skladu s principima i pravilima međunarodnog prava na upotrebu sile.“¹⁴

Najvišim pravnim aktom se predviđa i mogućnost učestvovanja pripadnika crnogorske vojske u međunarodnim misijama za mir. Za ključna pitanja nacionalne sigurnosti nadležan je Savjet bezbjednosti Crne Gore kojim predsjedava predsjednik Crne Gore. Osnovni zadatak Savjeta je procjena i analiza sigurnosne situacije i donošenja odluka o eventualnom djelovanju i mjerama odbrane.

Dva su ključna dokumenta na polju sigurnosti: Strategija nacionalne bezbjednosti i Strategija odbrane. Prema Strategiji nacionalne bezbjednosti neki od ciljeva Crne Gore su zaštita suvereniteta, nezavisnosti, teritorijalnog integriteta, jačanje vladavine prava i demokratije, integracija u NATO i Evropsku uniju, saradivanje na regionalnom i globalnom nivou. Jedan od ovih ciljeva ispunjen je kada je Crna Gora postala članica NATO-a.

¹⁴ Vučinić, Boro, *Bezbjednosne integracije Zapadnog Balkana*, CID, Podgorica, 2017., str. 252.

Sigurnosni sistem Republike Albanije

Albanija je šezdesetih godina prošlog vijeka svoj sistem zasnivala na izazivanju straha od potencijalnih neprijatelja kod stanovništva. Iz tog razloga privredni razvoj bio je jako spor što je za posljedicu imalo ograničena sredstva koja su se mogla izdvojiti za sigurnosni sistem države. Nakon pada režima i iskoraka prema demokratiji krajem 20. i početkom 21. stoljeća Albanija se opredjelila za evroatlanske integracije ostvarujući snažno savezništvo sa SAD-om. Sukobi iz 1997. godine na teritoriji Albanije gotovo su uništili njen sigurnosni sistem. Ipak, uz pomoć međunarodne zajednice, Albanija je uspjela da prebrodi tu krizu i nastavi s procesom reformi.

Prvi dokumenti vezani za nacionalnu sigurnost i odbranu Albanije nastali su 2000. godine, a izmjene njihovog sadržaja vršene su 2002., 2004., 2005., 2007. godine. Prvi dokument koji je definirao glavne sigurnosne izazove, ali i strategiju vanjske politike Republike, bio je Strategija sigurnosti Republike Albanije, donesen 2000. godine. Godine 2004. dokument je izmijenjen i nazvan Nacionalna strategija sigurnosti Republike Albanije. Ovaj dokument sadrži detaljan opis dužnosti koja Republika Albanija treba izvršiti kako bi se priključila Evropskoj uniji i NATO-u. Neke od tih dužnosti su: jačanje demokratije i vladavine prava, modernizacija vojske, ekonomski razvoj, saradnja vlasti i opozicije na polju sigurnosti, te kontrola naoružanja.

Ustavom iz 1998. godine važna uloga u sigurnosnom sistemu Albanije pripala je Komitetu za nacionalnu sigurnosnu politiku, Vijeću za nacionalnu sigurnost i skupštinskom Odboru za sigurnost. Albanski parlament je od iznimne važnosti za nacionalnu sigurnost budući da je donošenje strateških dokumenata o sigurnosti i odbrani u njegovoj nadležnosti, kao i donošenje budžeta za odbranu i određivanje misije i zadataka oružanih snaga Republike Albanije.

Vrhovni komandant oružanih snaga je predsjednik. On u miru rukovodi oružanim snagama preko premijera i ministra odbrane, a u slučaju rata predsjednik je direktno nadređen. Predsjednik je, dakle, taj koji upravlja oružanim snagama i izdaje odobrenja za vršenje određenih aktivnosti i zadataka. U sistemu nacionalne sigurnosti Albanije važno mjesto zauzima i Vijeće za nacionalnu sigurnost na čijem je čelu predsjednik. Premijer nadgleda i usmjerava aktivnosti i organe vlade, a za svoj rad odgovoran je parlamentu i predsjedniku

Republike. Sprovođenje politike odbrane je zadatak ministra odbrane koji je odgovoran premijeru i predsjedniku.

Generalštab je vrhovni član vojne strukture čija je uloga jedinstveno upravljanje oružanim snagama Albanije. Strateškim dokumentima definisani su ključni sigurnosni izazovi za Albaniju. Na nacionalnom nivou najveću prijetnju po sigurnost predstavljaju organizovani kriminal i terorizam, na regionalnom su to prijetnje za oživljavanje etničkih sukoba i razni oblici krijumčarenja, dok su na globalnom nivou najveće prijetnje razvoj oružja za masovno uništenje i ekološke opasnosti.

Sigurnosni sistem Republike Makedonije

Osnovni dokumenti vezani za sigurnost na području Makedonije su Nacionalni sigurnosni i odbrambeni koncept i Strategijski pregled odbrane kao i Strategija nacionalne sigurnosti.

Skupština (sobranje) i predsjednik donose najznačajnije strateške dokumente vezane za sigurnost i odbranu, a predlaže ih Vlada. Vrhovni komandant Oružanih snaga je predsjednik Republike čije su ovlasti davanje uputa za strategiju i plan odbrane, uređenje i organiziranje oružanih snaga. Nadležnosti vlade Republike Makedonije su raspodjela finansijskih sredstava za odbranu, izrada plana odbrane, određivanje budžeta, razmatranje značajnih sigurnosnih pitanja, te donošenje propisa i drugih akata u oblasti sigurnosti i odbrane.

Koncept nacionalne sigurnosti i odbrane Republike Makedonije predviđa sljedeće prijetnje po sigurnost Makedonije: terorizam, vjerska i rasna netolerancija, ilegalne migracije, organizovani kriminal, nelegalna trgovina oružjem, drogom, ljudima, ilegalno naoružanje, cyber kriminal i dr.

Sigurnosni sistem Republike Kosovo

Republika Kosovo je proglasila nezavisnost 2008. godine, međutim pet članica Evropske unije to nije prihvatilo. Na teritoriji Kosova još uvijek postoji određeni broj pripdnika KFOR-a. Svakodnevne tenzije i konflikti između većinskog albanskog i manjinskog srpskog stanovništva otežavaju razvoj funkcionalnog sistema sigurnosti. U Ustav Republike Kosovo iz 2008. godine ušla je Nacionalna strategija bezbjednosti sa čime je Kosovo počelo formiranje

svog sigurnosnog sistema. Za provođenje ovog plana u djelo angažovane su Kosovske snage sigurnosti i Kosovska obavještajna agencija.

Savjet bezbjednosti Kosova osnovan je 2008. godine, njime predsjedava predsjednik Vlade, a zadatak mu je da koordinira radom ministarstava i drugih organa. Savjet bezbjednosti zajedno sa predsjednikom Republike i Vladom priprema Strategiju nacionalne sigurnosti. Zbog brojnih neslaganja i kompleksne situacije Kosovo je trenutno jedina Republika Zapadnog Balkana koja nema strateški dokument o nacionalnoj sigurnosti.

Značajnu ulogu za proces demokratizacije imao je EULEX (Evropska misija za vladavinu prava) koji se sastojao od pripadnika policije, sudija, tužilaca i carinika. EULEX je nadgledao i konzultirao kosovske institucije koje su odgovorne za reforme u oblasti vladavine prava.

Nakon proglašenja nezavisnosti oformljene su Kosovske snage bezbjednosti (KSF). Skupština Kosova između ostalog vrši kontrolu nad KSF-om te se stara o pitanjima finansiranja i organizacije Kosovskih snaga sigurnosti.

Glavni komandant KSF je predsjednik Kosova koji imenuje komandanta KSF. Kosovske snage sigurnosti specifičan su oblik sigurnosne strukture jedne države, budući da imaju veća ovlaštenja i potencijal od klasičnih policijskih formacija, ali su ipak daleko od standardnih oružanih snaga.

SAVREMENI SIGURNOSNI IZAZOVI

Brojni su regionalni sigurnosni izazovi koji prijete području Zapadnog Balkana. Svi ti izazovi su regionalnog karaktera te se ne mogu smjestiti u nacionalne sigurnosne okvire. Sigurnosne pojave savremenog doba se dijele na dva nivoa – globalni i lokalni. Ako se adekvatno interveniše na oba nivoa, onda neće biti potrebe da se odgovara na sigurnosne prijetnje. Sigurnosne prijetnje, bilo da je riječ o lokalnom ili globalnom nivou ne mogu se posmatrati izvan političkog i ekonomskog konteksta. U BiH ali i drugim zemljama Zapadnog Balkana broj siromašnog stanovništva je značajno veći od broja bogatog stanovništva. Upravo rast siromaštva može povećati sigurnosne rizike koje prati nestabilnost u zemlji i regionu. Kad je u pitanju Bosna i Hercegovina postavlja se važno pitanje da li bi međunarodna zajednica trebala

pomoći BiH tako što bi olakšala i ubrzala put BiH u NATO i EU iz razloga prevencije usložnjavanja sigurnosne situacije ili stvaranja novih sigurnosnih prijetnji.

Važno je uspostaviti takvo razlikovanje unutar potvrđenih ili potencijalnih sigurnosnih pojava i prijetnji kako bi se dobila jasna slika, kako bi znali zašto se treba ili mora djelovati zasebno na lokalnom i na globalnom planu. Za određivanje nivoa djelovanja, bitno je odrediti/saznati gdje je uzrok, a gdje posljedica – na lokalnom ili globalnom nivou. Na nekoliko primjera može se uočiti važnost pravovremenog djelovanja kako se sigurnosne prijetnje ne bi sa lokalnog nivoa prenijele na globalni. Kada je npr. riječ o „arapskom proljeću“, neophodno je bilo, ne samo otkriti sve segmente sigurnosnih prijetnji nego te segmente držati pod kontrolom s istom ozbiljnošću i na lokalnom i na globalnom nivou. Kao drugi primjer može se uzeti globalno zagrijavanje ili pojava međunarodnog terorizma gdje je neophodno djelovati globalno i onda kada se sigurnosne prijetnje pojavljuju lokalno. To, s druge strane nikoga ne oslobađa individualne odgovornosti, ali svakako podrazumijeva okupljanje cijelog svijeta, prvenstveno ekonomsko-političkih sila kao najodgovornijih faktora za globalnu sigurnost i stabilnost. Treći primjer prikazuje problem sigurnosti hrane ili zdravlja kao epidemiološke prijetnje. Pravovremenom reakcijom i reakcijom zakonodavnog sistema lokalne zajednice pojedinci bi bili upoznati sa štetnošću određene hrane što bi imalo pozitivan utjecaj na globalnom nivou, tj. svaki takav ili sličan problem na mikroplanu treba shvatiti kao alarm za oprez na globalnoj razini kako bi se pravovremeno djelovalo.

Organizovani kriminal

Nova prijetnja za sigurnost država Zapadnog Balkana zasigurno je organizovani kriminal. Organizovani kriminal podrazumijeva „sistemski planirana, pripremana i podjelom posla počinjena kaznena djela koja čine sudionici udruženi u zločinačku organizaciju trajnim djelovanjem uz upotrebu zastrašivanja, nasilja i korupcije, bez obzira na državne granice, sa svrhom stjecanja finansijske dobiti ili društvene moći.“¹⁵ Današnji oblik, rad i metod rada i organizacija oganizovane kriminalne grupe nisu nepoznanica. Postojale su kroz historiju i vremenom se razvijale. „Mafija je najstariji oblik udružene kriminalne organizacije, ima svoju dugu historijsko-tradicionalnu dimenziju postojanja“.¹⁶ „Mafija je tradicionalno kriminalno udruženje, građeno na tvrdoj organizacijskoj osnovi, čiji članovi prijetnjama i upotrebom

¹⁵ Modly, D., Korajlić, N., Kriminalistički rječnik, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, Tešanj, 2002.

¹⁶ Smajić, M., Organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini – Tranzicijske dileme, FPN Sarajevo, Sarajevo, 2010., str. 97.

fizičke snage postižu zadane ciljeve“.¹⁷ Organizovani kriminal obuhvata klasična, svima poznata područja kao što su: krađe, igre na sreću, prostitucija, kamatarenje itd. uz upotrebu sile. Ekonomski organizovani kriminal koristi tehnologiju i ekonomsko-poslovna dostignuća, što otežava otkrivanje počinitelja i detalje vezane za ove nezaknute radnje. Lica koja se bave ekonomskim kriminalom su uglavnom ugledni članovi društva pa i visoko pozicionirani političari što u velikoj mjeri otežava istražnim službama identifikaciju počinitelja ovih krivičnih djela. Otežavajuća okolnost je činjenica da je teško razlikovati organizovani kriminal od organizovanog ekonomskog kriminala.¹⁸

Kriminalne organizacione grupe imaju slično unutrašnje uređenje, prvenstveno se misli na hijerarhijsko uređenje, kao i većina današnjih velikih firmi pa i kao pojedine policijske strukture u državi. Kriminalna organizaciona struktura se sastoji od šefa na vrhu, zatim ide njegov zamjenik, potom rukovodioci i na kraju vojnici odnosno izvršioци. Sveobuhvatna globalizacija djeluje i na organizovane kriminalne grupe koje su se brzo i besprijeckorno utopile u današnji stil života i okruženje, te se reorganizovali iz klasično-tradicionalnog ka savremeno-informacionom modelu organizovanog ekonomskog kriminala.¹⁹

U dolje prikazanoj šemi je jasnije predočen klasični oblik hijerarhijske organizacije kriminalne grupe.

Shema 2: Organizacijska struktura grupe organizovanog kriminala

¹⁷ Modly, D., Korajlić, N., Kriminalistički rječnik, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, Tešanj, 2002. str. 296.

¹⁸ Smajić, M., Organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini – Tranzicijske dileme, FPN Sarajevo, Sarajevo, 2010.

¹⁹ Ibid.

U strukturi organizovane kriminalne grupe svakom pojedincu dodijeljeno je određeno mjesto u hijerarhiji koje sa sobom nosi striktno zadatke i nadležnosti (posao koji treba obavljati i za koji će odgovarati). U svakoj skupini najniži stalež/rang su vojnici, odnosno direktni izvršioци datih zadataka na terenu. Sljedeći u hijerarhiji su nadzorni organi odnosno rukovodioci (vrše kontrolu nad staležom ispod sebe i spuštaju informacije i zadatke od onih iznad sebe). Nakon njih dolaze pomoćnik ili zamjenik šefa organizacije koji je na direktnoj vezi sa šefom sa kojim pravi planove, izdaje zadatke i daje feedback od službenika ispod sebe u hijerarhiji. Na vrhu piramide ili na kraju hijerarhije je šef/boss koji je glavni u hijerarhiji, on je mozak cijele organizacije, koji rukovodi grupom, izdaje naređenja i kojem svi u hijerarhiji polažu račune. Svaki šef ima jednog ili više savjetnika vezano za posao. Tu funkciju često obavljaju lica sa debelim kriminalnim dosjeom koja su se povukla u takozvanu mirovinu ili su to članovi porodice koji su donedavno vodili posao. Tim „savjetnicima“ šefovi mnogo vjeruju i uglavnom prihvataju gotovo sve sugestije vezane za posao.

Za današnju civilizaciju organizovani kriminal predstavlja jednu od najvećih prijetnji. U vremenu u kojem živimo, slobodno se može reći da su zbog organizovanog kriminala narušena osnovna ljudska prava i slobode u svakoj državi. Svaka država u većoj ili manjoj mjeri ima probleme sa funkcionisanjem društveno-političkog sistema. Organizovani kriminal narušava nacionalnu sigurnost, a posebno u postkomunističkim zemljama Evrope. Utjecaj globalizacije, stvaranje mega gradova te razvoj industrije dovelo je do problema u demokratizaciji društva, izazivanja osjećaja nemoći u društvu i prepuštanja pojedinca sudbini što je dovelo do razvoja organizovanog kriminala. Ovakvo okruženje je bilo plodno tlo za razvoj novih djelatnosti organizovanog kriminala, kao što su cyber kriminal, o čemu će biti riječi u nastavku rada, ekološki kriminal, promet nuklearnim otpadom, krijumčarenje automobila i viskokotarnim robama, trgovina organima, trgovina djecom i pedofilska prostitucija.

Zbog gore navedenog i okruženja u kojem se nalazimo i aktuelnih dešavanja, savremeni teoretičari pod osnovnim djelatnostima organizovanog kriminala smatraju: *trgovinu drogom* (zauzima ubjedljivo prvo mjesto na ljestvici najunosnijih djelatnosti organizovanog kriminala); *trgovinu oružjem* (povećana i usložnjena usljed mnogobrojnih lokalnih i regionalnih ratova i oružanih sukoba širom svijeta); *trgovinu ljudima, krijumčarenje ljudima, igre na sreću, te kreditiranje, ucjenjivanje, krivotvorenje, pranje novca, korupciju i prostituciju*. Sve nabrojane kriminalne djelatnosti organizovane kriminalne grupe vrše radi

sticanja što većeg profita što je i glavni cilj kojem one teže. Usljed bavljenja nabrojanim djelatnostima kriminalne organizacione grupe dolaze u vezu sa terorističkim grupama, državnim institucijama i slično. Zbog toga su mnogi teoretičari našli sličnosti, povezanost između kriminalnih oganizacionih grupa i terorističkih, kao i korupcije. Zbog sve težeg otkrivanja ovih grupa mnoge držve su odlučile da u otkrivanju istih, osim policijskih i pravosudnih organa, angažuju i obavještajne agencije i vojna sredstava.²⁰

Bosna i Hercegovina je zbog svog geopoložaja i podijeljenosti policijskih struktura pogodna za organizovani kriminal. Zbog globalne ekonomske krize i uvećavanog broja nezaposlenih osoba koje vlastitu egzistenciju žele osigurati na nezakonit način, sve je veći broj potencijalnih novih učesnika u nelegalnim radnjama tj. uvećava se broj kriminalnih lica. Kako u gradovima u susjednim državama (Srbija i Crna Gora) tako i u gradovima BiH sve su učestaliji i brutalniji obračuni suparničkih kriminalnih grupa, uz upotrebu vatrenog oružja. Bosna i Hercegovina je ranije bila poznata kao tranzitna zemlja za međunarodni kriminal. Međutim, posljednih godina sve intenzivnija regionalna policijska saradnja, jačanje bh. institucija i sve bolja uvezanost policijskih struktura, dovele su do stanja u kojem Bosna i Hercegovina prestaje biti tranzitna zemlja za kriminalne aktivnosti, a sve je uspješnija u borbi protiv takvih djela.

Država BiH je u tranziciji tj. ima nedovoljno razvojene državne institucije i kao takva je idealna za infiltriranje organizovanih kriminalnih grupa u društveno-političke tokove. Te kriminalne grupe rade na potkopavanju države i njenih institucija kroz korupciju koja je u sprezi sa organizovanim kriminalom. One koriste političku, ekonomsku, socijalnu nestabilnost kako bi nesmetano vršile svoje aktivnosti. Ovog procesa infiltriranja organizovanog krimiminala u državne institucije nisu pošteđene ni mnogo stabilnije zemlje na zapadu, bolje rečeno sve države u većoj i manjoj mjeri imaju ovaj problem (primjer Japan, kao sinonim za uspjeh i napredovanje u svakom segmentu, ima svoju Yakuza koja je iz mafije prešla u organizovanu kriminalnu grupu koja djeluje ili je povezana sa svim nezakonitim radnjama na području Azije i Sjeverne Amerike). Kad je u pitanju problem organizovanog kriminala u BiH moramo se osvrnuti na 1999. godinu kada je prvi put samo pravno, ali ne i krivično definisan pojam organizovanog kriminala i to samo na teritoriji FBiH. Sve do 2003. godine zbog nesposobnosti i nedostatka želje tadašnje vladajuće elite organizovani kriminal

²⁰ Smajić, M., Organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini – Tranzicijske dileme, FPN Sarajevo, Sarajevo, 2010.

kao krivično djelo nije se nalazio u krivičnim zakonima, što je u mogome olakšalo organizovanim kriminalnim grupama vršenje aktivnosti na području cijele BiH, pri čemu se kriminal u tom periodu rapidno proširio i ojačao. Kao posljedica propusta bh. vlasti da ranije donese ovaj zakon i spriječi jačanje i širenje organizovanog kriminala u BiH došlo je do nepovjerenja građana prema pravosudnim i zakonodavnim organima.

Sistem unutrašnje sigurnosti BiH tj. policijski sistem je dosta razjedinjen na tri nivoa (državni, entitetski i kantonalni) sa ukupno 16 policijskih agencija. BiH je uložila mnogo novca u modernizaciju policijskih snaga, uradila je mnogo i na profesionalizaciji, depolitizaciji i demokratizaciji. Iako su se neki segmenti saradnje unutar policijskih agencija popravili, i dalje je stanje na terenu daleko od idealnog i može se primijetiti duboka podijeljenost. Najočitiiji primjer podijeljenosti je slučaj kada policijske agencije nisu htjele potpisati sporazum o jedinstvenoj radio vezi na teritoriji cijele BiH. Tada je MUP RS-a dobio političku podršku za nepotpisivanje tog sporazuma od predsjednika Predsjedništva BiH Milorada Dodika s navodnim ciljem policijske nezavisnosti MUP-a RS-a.²¹

Iz navedenog primjera se može vidjeti da policijske agencije nemaju punu podršku države, a samim time ni građana. U ambijentu neuređenosti policijskog sistema u BiH, zbog nedovoljne demokratske izgrađenosti institucija države te netransparentnosti sistema privatizacije, BiH je idealno tlo za jačanje organizovanog kriminala i korupcije. Ovakva država koja nije u mogućnosti osigurati osnovne dvije funkcije, a to su sigurnosna (stabilna i jaka kontrola državnog teritorija i sl.) i funkcija blagostanja (smanjenje siromaštva, ljudska prava, obrazovanje i sl.) nazivamo frigidnim/failed (propalim) ili weak (slabim) državama. Zato se na ulicama BiH može često čuti konstatacija da u Bosni i Hercegovini nije ništa tako dobro organizovano kao organizovani kriminal. Da bi se trenutno stanje u kojem se nalazi BiH prevazišlo potrebno je hitno napuštanje etnopolitičkih i ideoloških interesa, depolitizirati i deideologizirati sektor sigurnosti, koji kao takav pospješuje rast organizovanog kriminala koji u bliskoj budućnosti može postati ozbiljna prijetnja po samu državu Bosnu i Hercegovinu i po njene građane. Za ovakvo okruženje možemo reći da je dijelom zaslužan rat 90-ih na prostoru bivše SFRJ i njegove popratne posljedice, kada su pojedinci profitirali i nakon rata postali lokalni moćnici koji i dalje povećavaju svoje bogatstvo. Jedan od glavnih razloga širanja i

²¹ <http://ba.n1info.com/Vijesti/a303295/zajednicka-radio-veza-izmedju-10-policijskih-agencija-u-BiH.html>, 30.7.2019.

jačanja organizovanog kriminala u BiH je upravo rat gdje su ratni profiteri, a u miru biznismeni srasli sa vlašću i sada utječu i na politiku.²²

Pored već navedene konstatacije na ulicama BiH može se čuti i: „Sve države na svijetu imaju svoju mafiju samo u Bosni i Hercegovini mafija ima svoju državu.“ Najbolji primjer za ovakvu tvrdnju je slučaj Jerka Ivanovića-Lijanovića gdje je Sud BiH dana 22.10.2018. godine, donio prvostepenu presudu u predmetu Jerko Ivanković-Lijanović i dr. te ga proglasio krivim i osudio ga na kaznu zatvora u visini od 12 godina za krivično djelo organizovani kriminal. Apelaciono vijeće Suda BiH je dana 30.5.2019. godine donijelo Rješenje kojim je uvažena žalba branilaca optuženog Jerka Ivankovića-Lijanovića i dr., a uprkos krivičnom procesu isti se kandidovao na oktobarskim izborima u BiH (07.10.2018. godine) za hrvatskog člana predsjedništva.²³

Dosadašnjom analizom ustanovljeno je da organizovani kriminal u BiH bitno karakterišu tri činitelja: geopolitički položaj, procesi tranzicije i devijantan društveni i ekonomski sistem. Brojne okolnosti idu u prilog širenju organizovanog kriminala u BiH i apsolutno su iste kao i svim drugim državama u tranziciji. Tu se prije svega misli na devijantan društveni i ekonomski sistem, raširenost korupcije, društvo u tranziciji, nestabilan politički ambijent, specifičan geografski položaj, siromaštvo, veliku nezaposlenost, nedjelotvoran pravosudni sistem u borbi protiv kriminala, nedovoljno i selektivno primjenjivanje zakona, te razne vrste zloupotreba.²⁴

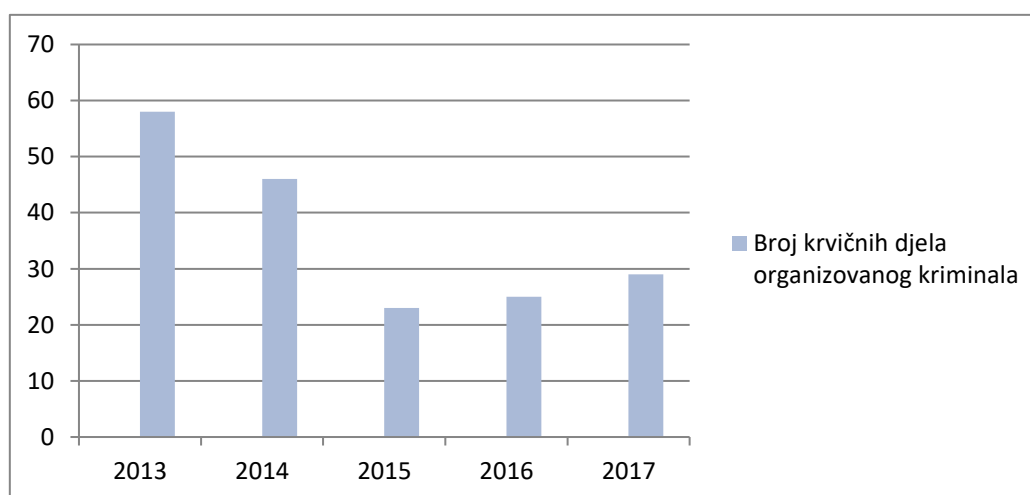
Kako bi se vjerodostojno prikazalo stanje organizovanog kriminala u BiH, u nastavku rada bit će predstavljene analize sigurnosnih agencija u BiH.

²² M. Smajić, Z. Seizović i S. Turčalo, Humana sigurnost u post konfliktom kontekstu, FPN Sarajevo, Sarajevo, 2017.

²³ <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/3532/show>

²⁴ <http://www.msb.gov.ba/Default.aspx?pageIndex=1&langTag=bs-BA>, 30.7.2019.

Izveštaji i dopune izvještaja organizovanog kriminala u vezi sa ostalim vrstama krivičnih djela i prijavljena lica					
	Izveštaji i dopune izvještaja				
	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Izveštaji	48	31	13	17	18
Dopune izvještaja	10	15	10	8	11
UKUPNO	58	46	23	25	29

Dijagram krivičnih djela organiziranog kriminala po godinama

(Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH)

Posmatrajući dijagram krivičnih djela organizovanog kriminala po godinama može se primijetiti da se broj krivičnih djela iz ove oblasti smanjio za skoro 50% u samo četiri godine.

Izveštaji i prijavljena lica za počinjeno krivično djelo organizovanog kriminala u vezi sa navedenim vrstama kriminala					
	Izveštaji				
	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Finansijski kriminal i korupcija	10	62	49	9	8
Neovlašteni promet opojnim drogama	13	44	10	3	6
Falsifikovanje dokumenata	2	-	3	1	-
Trgovina ljudima	1	-	19	1	-
Neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom		-	6	1	-
Pranje novca	1			1	3
Krivična djela protiv imovine		-		1	1
Krijunčarenje ljudi			6		
Krivotvorenje novca	1	7	1		
Ostala krivična djela	1	1	6		
UKUPNO	28	120	94	17	18

(Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH)

Osnovni modeli organizovanog kriminala u periodu od 2013. do 2017. godine bili su u najvišoj mjeri finansijski kriminal i korupcija, potom neovlašten promet opojnim drogama, falsifikovanje isprava, pranje novca, te krađa i preprodaja motornih vozila. Bitno je naglasiti da je 2010. godine došlo do globalne finansijske krize. U nekim bh. gradovima sigurnost njenih građana narušena je oružanim sukobima članova određenih kriminalnih grupacija. Također 2015. godine došlo je i do obračuna policijskih službenika sa počinocima ovih krivičnih djela gdje je život izgubio jedan pripadnik organizovane kriminalne grupe a dvojica lakše ranjena, dok sa druge strane 2018. godine imamo dva ubijena policijska službenika u

obračunu sa pripadnicima kriminalnih grupa. Kad je u pitanju nedozvoljeni promet opojnih droga, područje Bosne i Hercegovine predstavlja u velikom broju slučajeva samo tranzitno područje, dok veoma mali dio ostaje za distribuciju i konzumaciju na teritoriji BiH. Trgovina ljudima je kriminalna radnja, najčešće prekograničnog karaktera, zbog čega je nužno postojanje efikasnih mehanizama saradnje, kako na regionalnom tako i na međunarodnom nivou, kako bi se preventivno djelovalo i kako bi eventualni počinioci bili uhvaćeni u što kraćem vremenskom roku. Usljed ratnog stanja na području Bliskog Istoka od 2014. godine migranti pokušavaju naći način da dođu do krajnje destinacije, tj. zemalja zapadne Evrope i za to sve više koriste teritoriju Bosne i Hercegovine. Budući da su zatvorene balkanske rute, dolazi do povećanog broja krijumčarenja migranata.

Prema podacima Obavještajno-sigurnosne agencije (OSA-e) na teritoriji Bosne i Hercegovine organizovani kriminal se kontinuirano odvijanja. Ilegalna trgovina narkoticima ima značajno djelovanje po zdravstveno i sociološko stanje naših građana te razarajuće djeluje po širu društvenu zajednicu. Organizovane kriminalne grupe prilikom svog djelovanja na području BiH sve više koriste sofisticiranu opremu i sofisticiran metod rada s ciljem prikrivanja kriminalnih radnji i ubacivanjem nelegalnog stečenog novca u normalne tokove otvaranjem fiktivnih firmi, prebacivanjem novca preko interenta kojem je jako teško ući u trag, kupovina nekretnina i sl. Posljednjih godina uočena je saradnja kriminalnih grupa sa istim grupama iz regionalnog okruženja, a i neka lica iz BiH podzemlja su ostvarila saradnju sa kriminalnim grupama u Južnoj Americi. U periodu od 2014. do 2017. godine je itekako primjetna saradnja sa kriminalnim grupacijama sa područja Crne Gore, što utječe na narušavanje sigurnosne situacije u Bosni i Hercegovini.²⁵

Zbog sve većeg broja lica iz okruženja koja se kriju na području BiH zbog likvidacija i koja su došla na područje BiH radi likvidacije u mnogome je narušeno sigurnosno stanje u BiH, a ovaj problem je javno iznesen na sjednici Narodne skupštine RS koja je održana 01.07.2019. godine. Na njoj je Direktor MUP-a RS Darko Čulum iznio problematiku ubistava (njih 58) na području Republike Srpske u proteklih 7,5 godina. Od pomenutog broja 48 njih je rasvijetljeno, dok su od preostalih 10 ubistava dva pri kraju istrage, a četiri ubistva se povezuju sa organizovanim kriminalnim grupama iz Crne Gore.²⁶ U Crnoj Gori od 2014. godine bjesni rat mafijaških klanova koji se preselio iz crnogorskih gradova na države regije

²⁵ <http://www.msb.gov.ba/Default.aspx?pageIndex=1&langTag=bs-BA>, 30.7.2019.

²⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=L07CJttvVaQ>, 29.7.2019.

(na području Crne Gore djeluje sedam ili osam klanova mafije, a u centru dešavanja je konflikt Škaljarskog i Kavačkog klana započet 2014. godine, kada je nestalo oko 300 kg opojne droge kokain). Klanovima je omogućeno da rade neometano godinama, vjerojatno uz pomoć pojedinaca iz državnog vrha, policije, pa čak i sudova. Nakon eskalacije sukoba i brojnih ubistava dolazi se do dva logična rješenja. *Prvo* jeste da se klanovi prepuste sami sebi kako bi se međusobno obračunali i tako riješili problem ili *drugo* da država pokuša riješiti problem iako se čini nemoćna da riješi sukob. Kao što je primijetno, kriminalni sukobi u regionu a prvenstveno onaj iz Cne Gore preneseni su i na teritoriju BiH. BiH ne može biti izuzeta iz regiona.²⁷

Da nije sve u BiH tako crno i da ima pomaka u borbi protiv organizovanog kriminala i da svakim danom sve više ima države i samim time institucije države svakodnevno jačaju, govori sljedeća činjenica. Vijeće Apelacionog odjeljenja Suda BiH je dana 16.04.2015. godine donijelo presudue organizovanoj kriminalnoj grupi Zijada Turkovića koja je djelovala od 2005. do 2010. godine. Zijad Turković i još pet osoba osuđeni su na ukupno 95 godina zatvora. Proglašeni su krivim za organizovani kriminal, krijumčarenje droga, razbojništvo, pokušaj ubistva, izazivanje opšte opasnosti, neovlašteni promet oružjem, pripremanje ubistava, ubistva, iznude i pranje novca.²⁸ Ova presuda je historijska jer je izrečena najveća kazna za organizovani kriminal, a ujedno je presudom vraćeno povjerenje građana u bh. pravosuđe i policiju. Nedugo nakon toga uslijedila je zapljena najveće količine droge u historiji u BiH. Naime, po nalogu Tužilaštva BiH u Zenici je dana 19. jula 2017. godine izvedena akcija Uprave za indirektno oporezivanje i SIPA-e te je tom prilikom u kamionu koji je iz Bugarske ušao u BiH otkriveno 82 kilograma heroina tržišne vrijednosti oko 12 miliona KM. Međutim, nakon više od godinu dana nakon zapljene najveće količine droge u historiji u BiH Tužilaštvo BiH nije izdalo dodatne informacije.²⁹

Organizovani kriminal nije više ograničen samo na određene države i prestao je biti problem samo određenih zemalja, već je prerastao u globalni problem. Danas on zahtijeva dobro osmišljen odgovor svih sigurnosnih agencija tj. policije u svim zemljama regiona. Za uspješnu i efikasnu borbu protiv organizovanog kriminala potreban je veliki stepen povjerenja i

²⁷https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2018&mm=10&dd=12&nav_category=167&nav_id=1455338 30.7.2019.

²⁸<http://www.sudbih.gov.ba/predmet/2818/show>, 29.7.2019.

²⁹<https://www.klix.ba/vijesti/bih/godinu-nakon-najvece-zapljene-heroina-u-historiji-bih-tuzilastvo-se-ne-oglasava-o-istrazi/180719090>, 30.7.2019.

međusobne saradnje na međunarodnom i regionalnom nivou, ali i na nivou same države Bosne i Hercegovine.³⁰

Korupcija

Korupcija kao socijalno-patološka pojava nije produkt savremenog doba, procesa globalizacije, nego svoje korijenje vuče još iz perioda antičke grčke. U današnjem svijetu korupcija predstavlja krivično djelo, koje ima svoju definiciju sa krivično-pravne strane a koja se razlikuje od one koju su nam dostavili teoretičari. Prema leksikonu *korupcija* (*lat. corrumpere*) je definisana kao “pokvarenost, podmitljivost, podkupljivost, davanje i uzimanje mita od strane činovnika državnih i drugih institucija, dakle isticanje ličnog interesa ispred općedruštvenog na dužnostima na kojima je izabrano ili postavljeno imenovano lice”³¹. Korupciju je slično definisao Bošković koji za nju kaže da je „skup svih kažnjivih radnji, kojima nosilac određene državne ili druge javne funkcije, zloupotrebljavajući svoj položaj i instituciju u kojoj radi, škodi javnom interesu u tolikoj mjeri da potkopava povjerenje građana i javnosti u društvu i državi“.³²

Ozbiljna sigurnosna prijetnja za Bosnu i Hercegovinu još uvijek je široko rasprostranjena korupcija, naročito sistemska korupcija. Globalno loše stanje u BiH kada je u pitanju borba protiv korupcije i neispunjenje zacrtanih ciljeva u provedbi Strategije za borbu protiv korupcije u BiH i Akcijskog plana koje je donijelo Vijeće sigurnosti BiH je taj što se doneseni zakoni protiv korupcije ne provode niti mu vlasti daju prioritet. Politički zvaničnici često i pored većeg broja prijava za koruptivne radnje prolaze nekažnjeno i nastavljaju svoj rad u državnim institucijama. Najbolji primjer za to je Amir Zukić koji je na Kantonalnom sudu u Sarajevu osumnjičen da je počinio krivično djelo udruživanja radi činjenja krivičnih djela, u vezi sa krivičnim djelom primanja nagrade ili drugog oblika koristi za trgovinu utjecajem te krivično djelo protuzakonito posredovanje³³, a isti je nakon puštanja i višemjesečnog pritvora

³⁰ <http://www.msb.gov.ba/PDF/info2017.pdf>, 29.7.2019.

³¹ Beridan, I., Tomić, I., Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001., str. 178.

³² Bošković, M., Organizovani kriminalitet i korupcija, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2004., str. 276.

³³ <https://www.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=67027>, 29.7.2019.

nastavio sa radom u Parlamentu Federacije BiH gdje obnaša funkciju predsjedavajućeg Administrativne komisije Zastupničkog doma.³⁴

Korupcija je posebno zastupljena u sektoru zdravstva. Javna je tajna da se u zemljama bivše SFRJ doktor mora „podmazati“ za bilo koju ozbiljniju doktorsku intervenciju ili teži zdravstveni problem. O ovoj praksi i problemu javnost šuti, malo je onih koji se odvaže da prijave korumpirane doktore. Međutim, čini se da je građanima ipak ovakvo stanje počelo, najblaže rečeno, smetati ili su se osvijestili pa su u 2019. godini policijske agencije sprovele istragu gdje su zbog korupcije lišeni mnogi ljekari na području SFRJ. Ovdje ćemo spomenuti tri primjera. Prvi iz Republike Hrvatske, gdje je zbog primanja mita u šestom mjesecu 2019. godine u pritvoru završio 66-godišnji ljekar iz Gregurovca u Kopriivničko-križevačkoj županiji.³⁵ Drugi slučaj je iz Republike Srbije, gdje je Viši sud u Beogradu ljekaru iz KBC "Dragiša Mišović" D.B. (60) odredio pritvor u trajanju do 30 dana. Pomenuti ljekar osumnjičen je za primanje mita od 200 eura.³⁶

Treći primjer je iz Republike BiH, gdje su pripadnici MUP-a Kantona Sarajevo uz pomoć Obavještajno-sigurnosne agencije (OSA) po nalogu Tužilaštva Kantona Sarajevo dana 28. juna 2019. godine u akciji kodnog naziva „Hirurg“ slobode lišili tri ljekara i jednu medicinsku sestru zbog krivičnih djela zloupotreba položaja ili primanja dara ili drugog oblika koristi. Navedene osobe lišene slobode sumnjiče se da su u proteklom periodu uzimale novac od pacijenata za pružanje zdravstvenih usluga.³⁷ Korupcija u postupcima javnih nabavki u BiH je priča i problem sam za sebe. Toliko je rasprostranjena i uočljiva da ne treba biti ekspert kako bi se primijetile malverzacije. Nevladin sektor je došao do podatka da je u BiH u 2014. godini dvije milijarde KM iz džepova građana završilo u džepovima neodgovornih pojedinaca. Iz netransparentnosti i velikih malverzacija na tenderima Američka organizacija za međunarodni razvoj je u bh. gradovima organizovala izložbu tj. otvorila muzej "Mi plaćamo cijenu: izložba šokantnih javnih nabavki u BiH", s ciljem informisanja i ohrabrivanja građana da zahtijevaju i podrže promjene u procesima javnih nabavki, a ujedno da izvrše i pritisak na bh. političare da

³⁴ <https://www.klix.ba/vijesti/bih/ponovo-u-parlamentarnoj-klupi-amir-zukic-dosao-na-sjednicu-parlamentar-fbih/170926100>, 29.7.2018.

³⁵ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/tko-je-lijecnik-koji-je-završio-u-pritvoru-zbog-mita-od-100-eura-u-svojoj-ordinaciji-radi-vec-20-godina-mjestani-kazu-da-je-pomogao-oko-bolovanja/9066833/>, 29.7.2019.

³⁶ <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:805052-Lekaru-KBC-Dragisa-Misovic-odredjen-pritvor-zbog-mita>, 29.7.2019.

³⁷ <https://kt-sarajevo.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp;jsessionid=edc7118ef04faa0e9d23461aab7d26dd5ca72c44a94b2528f5225e27cd10c3b7.e34TbxyRbNiRb40Rbh4Obh8Qc3b0?id=80911>, 29.7.2019.

promijene zakone vezane za javne nabavke.³⁸ BiH ima ogromnu administraciju na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou koja je učinila sistem dovoljno netransparentnim i omogućila korupciju. Zbog složene administracije te kompleksne strukture vlasti, korumpirani zvaničnici gotovo da imaju odriježene ruke da traže „naknade za uslugu“, naročito u institucijama lokalne uprave. Analitičari smatraju kako su zakoni koji reguliraju oblast sprječavanja korupcije na svim nivoima vlasti zadovoljavajući, ali je nedostatak političke volje odgovoran za nepostojanje krivičnog procesuiranja visoko rangiranih dužnosnika. U Izvještaju Ministarstva vanjskih poslova SAD-a o stanju ljudskih prava u 2018. godini navode se svjedočenja profesora i studenata koja jasno govore da korupcija postoji na svim nivoima u visokom obrazovanju. Profesori sa nekoliko univerziteta u BiH su priznali da su bili izloženi raznim pritiscima od kolega i nadređenih kako bi studentima koji su njihovi poznanici ili članovi porodice dali više ocjene.³⁹

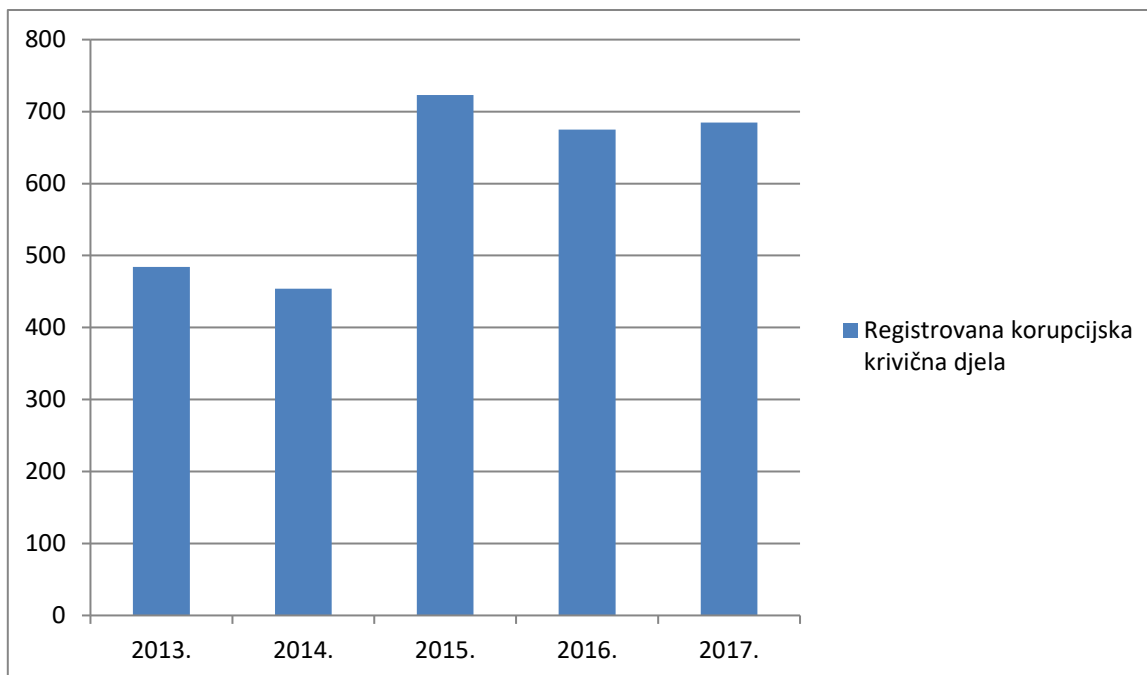
Jedna od najvećih prijetnji za BiH svakako je veza između organizovanog kriminala i korupcije. Poznato je da su brojne kriminalne grupe formirale čvrste veze sa policijskim i političkim miljeom u BiH. Zato ne čudi činjenica što su sve češće optužnice protiv policijskih službenika, inspektora iz Uprave za indirektno oporezivanje i poreskih inspektora.

	Registrirovana korupcijska krivična djela				
Godina izvršenja	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Broj KD	484	454	723	675	685

*Tabelarni prikaz registrovanih korupcijskih krivičnih djela
(Izvor:Ministarstvo sigurnosti BiH)*

³⁸ <https://www.klix.ba/vijesti/bih/muzej-javnih-nabavki-spomenik-mitu-korupciji-i-otimanju-od-gradjana-bih/151211139>, 29.7.2019.

³⁹ <https://ba.usembassy.gov/>, 29.7.2019.

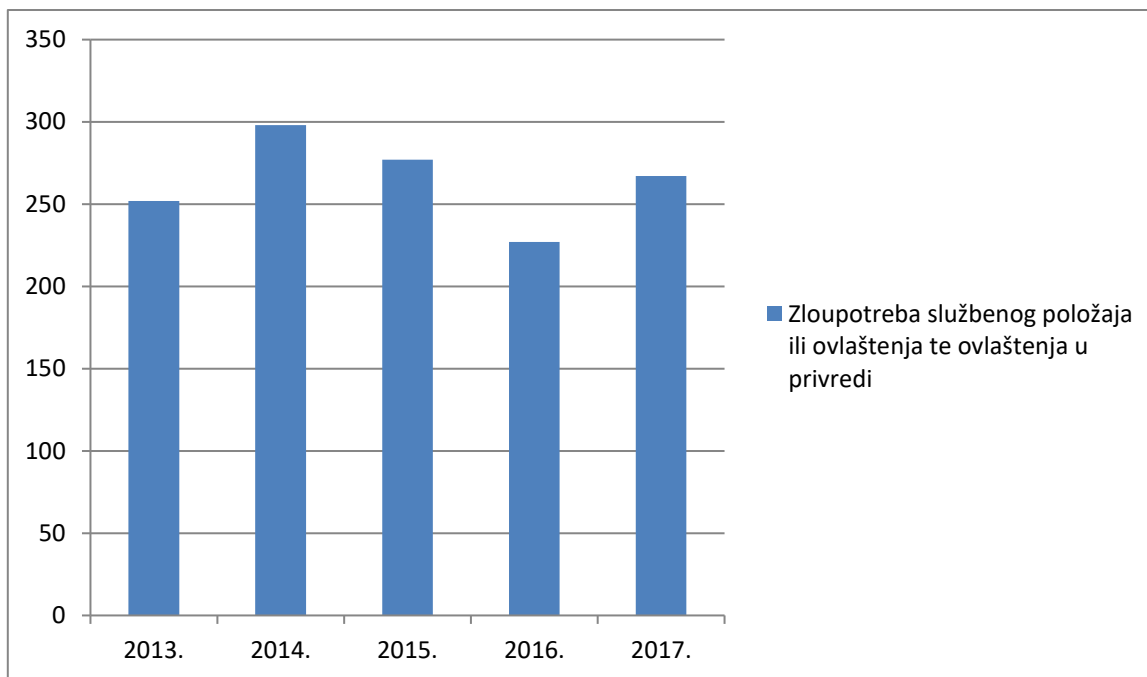
*Dijagram registrovanih korupcijskih krivičnih djela za period od 2013. do 2017. godine
(Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH)*

Na prikazanom dijagramu predstavljen je broj registrovanih korupcijskih krivičnih djela na prostoru BiH po godinama. Na njemu se može vidjeti znatan porast broja registrovanih KD u periodu od 2015. do 2017. godine u odnosu na period od 2013. do 2015. godine (oko 200 krivičnih djela). Ove brojke mogu biti pokazatelj povećanja krivičnih djela usljed nesposobnosti države da pronade modul da spriječi iste ili da radi na povećanju saradnje, produktivnosti, kvaliteta rada i boljoj opremljenosti policijskih agencija prilikom otkrivanja ovih i sličnih krivičnih djela.

Zloupotreba službenog položaja ili ovlaštenja te ovlaštenja u privredi bili su najčešća korupcijska krivična djela u Bosni i Hercegovini u periodu od 2013. do 2017. godine. U četiri godine praćenja počinjeno je 1321 djelo. Detaljnije u tabeli:

	Zloupotreba službenog položaja ili ovlaštenja te ovlaštenja u privredi				
Godina izvršenja	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Broj KD	252	298	277	227	267

*Tabelarni prikaz zloupotrebe službenog položaja ili ovlaštenja te ovlaštenja u privredi
(Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH)*

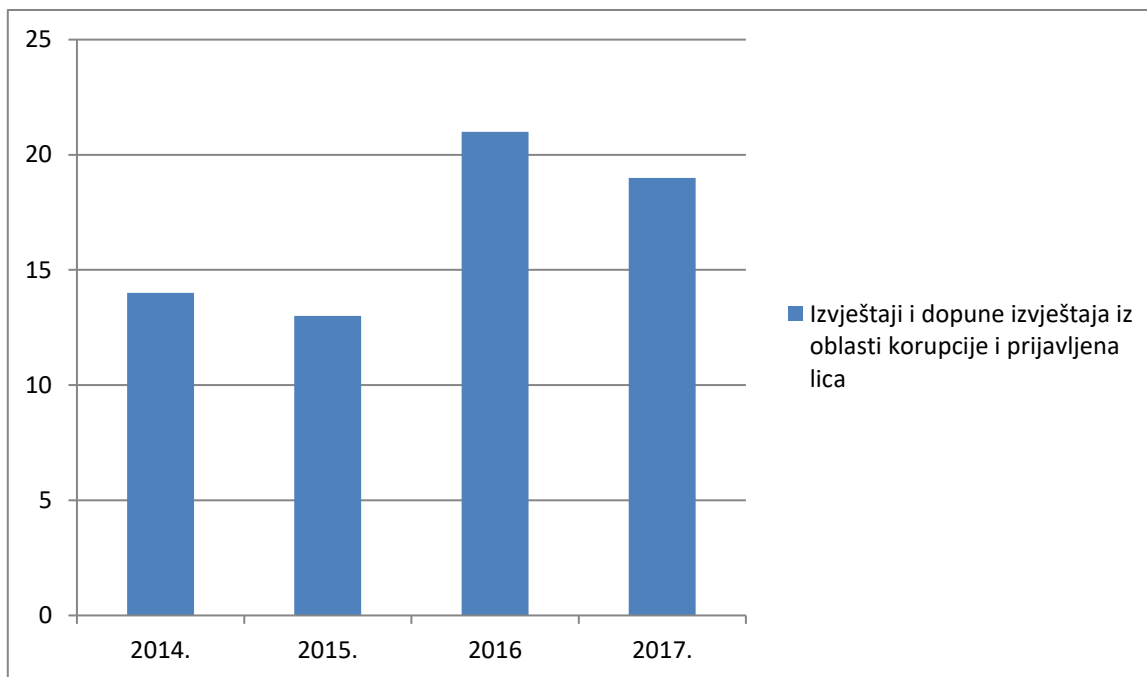

*Dijagram registrovanih krivičnih djela zloupotreba službenog položaja ili ovlaštenja te ovlaštenja u privredi za period od 2013. do 2017. godine
(Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH)*

Na prikazanom dijagramu predstavljen je broj najčešće izvršavanih krivičnih djela korupcije na prostoru BiH (Zloupotreba službenog položaja ili ovlaštenja te ovlaštenja u privredi) po godinama. Na njemu se može vidjeti konstantnost broja krivičnih djela sa minimalnim oscilacijama.

Izveštaji i dopune izveštaja iz oblasti korupcije i prijavljena lica					
	Izveštaji i dopune izveštaja				
	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Izveštaji	-	12	13	20	14
Dopune izveštaja	-	2	-	1	5
UKUPNO	-	14	13	21	19

*Tabelarni prikaz Izveštaji i dopune izveštaja iz oblasti korupcije i prijavljena lica
(Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH)*

*Dijagram Izveštaja i dopune izveštaja iz oblasti korupcije i prijavljena lica od 2014. do 2017. godine
(Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH)*

Ovaj treći dijagram iz oblasti korupcije može dati odgovor na prethodni dijagram, odnosno da li je država nesposobna da spriječi ova krivična djela ili policijske agencije trebaju profesionalnije i predanije obavljati svoj posao. Na njemu možemo vidjeti da se broj izvještaja policijskih agencija prema Tužilaštvu konstantno povećava.

Bosna i Hercegovina je značajno napredovala u borbi protiv korupcije. Konstantni napredak je postignut sprovođenjem preporuka kroz usvajanje većeg broja strategija i akcionih planova na različitim nivoima vlasti. Strategija za borbu protiv korupcije u Bosni i Hercegovini i prateći Akcioni plan se počinju sve više primjenjivati u praksi i nisu samo slovo na papiru. To najbolje dokazuju brojne akcije policijskih agencija i obavještajnih službi. Nadležne institucije su 2017. godine saopštile da je u proteklih pet godina podignuto 84 optužnica protiv visoko rangiranih državnih službenika, od kojih je 38 proglašeno krivim. Ustavni sud je u 2017. godini proglasio neustavnim određene odredbe zakona BiH o posebnim istražnim mjerama, te samim tim uveliko otežao rad policijskim agencijama koje rade na prikupljanju dokaza korupcije. Državnim institucijama zaduženim za borbu protiv korupcije otežan je rad na rasvjetljavanju slučajeva korupcije zbog gore navedene odluke Ustavnog suda o spornim odredbanma Zakona o posebnim istražnim mjerama, a ono što dodatno otežava njihov rad je i nedostatak kadrova. Za sve navedeno mogu se okriviti političari koji su dužni da, u što kraćem vremenskom razmaku, donesu novi zakon i da raspišu konkurse za popunu

upražnjenih radnih mjesta u institucijama koje imaju potrebu za novim kadrovima. Zbog političkih manipulacija, neadekvatnih izmjena zakona stvara se opća slika gdje se krivična gonjenja čine neefikasnim, te se na kraju cijeli procesi često završavaju s minimalnom kaznom ili uvjetnom osudom.

Navedeni statistički podaci pokazuju sve veću angažovanost policijskih agencija i sve ozbiljniji pristup otkrivanju koruptivnih krivičnih djela. Ali dosadašnji uloženi trud je nedovoljan, a pravni i institucionalni okvir još uvijek nije odgovarajući zbog podijeljenosti akcionih planova, što provedbu istih čini manje uspješnom. U ovoj oblasti, kao i u svim drugim sferama, nema ozbiljnog napredka zbog kočenja i nedostatka političke volje, da bi sve puno brže krenulo uzlaznom putanjom.

Zločin iz mržnje

Zločin iz mržnje podrazumijeva djela i radnje zasnovane na predrasudama. Ovaj zločin događa se svuda u svijetu i nijedno društvo, pa ni ona razvijanja na zapadu, nije imuno na učinke predrasuda i netrpeljivosti. Određene aktivnosti učinjene iz mržnje u sebi nose iskrnu mogućih sukoba, budući da može doći od eskalacije i u broju i u stepenu nasilja. Ako se na vrijeme uoče kao takva te se poduzmu energične mjere, ili se države okoriste iskustvom drugih u smislu preventivnog djelovanja, krug nasilja se može zaustaviti.

Sve kreće govorom mržnje koji nije nimalo bezazlen. Govor mržnje u svakom trenutku može zaprijetiti državnoj sigurnosti, tako što će pokrenuti nasilje među društvenim grupama unutar jedne države ili više država što može dovesti i do reagovanja međunarodne zajednice ukoliko to nasilje poprimi široke razmjere. Svjedoci smo da su posljednjih godina lažni izvještaji, vijesti i slično bili razlog mnogih međuetničkih ratnih sukoba.

„Govor mržnje“ se definiše kao „riječi ili simboli koji vrijeđaju jednu etničku, nacionalnu ili rasnu grupu u cjelini ili koje vrijeđaju pojedinca pravljjenjem aluzije na njihovo stvarno ili pretpostavljeno pripadništvo jednoj etničkoj, vjerskoj nacionalnoj ili rasnoj grupi.“⁴⁰

Pod pojmom „riječi“ iz gore navedene definicije podrazumijeva se usmena, pismena i elektronski prenesena komunikacija, kao i slike. Primjeri „simbola“ su npr. amblem usvojen od nacističke Njemačke, zapaljeni krstovi, bijele košulje, kapuljače i maske koji su zaštitni znak američke grupe svjetski poznate kao Ku Klux Klan (KKK).

⁴⁰ Grupa autora, Sigurnosne studije u tranziciji, Univerzitet u Bihaću, Bihać, 2003., str. 229.

Primjere za upotrebu „riječi“ i „simbola“ možemo naći svuda u svijetu jer se govor mržnje proteže kroz sve regije svijeta. Tako postoje i direktni primjeri u praksi u regiji Zapadnog Balkana. Npr. Ravnogorski četnički pokret svake godine se okuplja u Višegradu, gradu na granici BiH i Republike Srbije, a njegovi pripadnici uzvikuju razne četničke parole („pripremite se, pripremite se četnici“), pjevaju četničke pjesme kojima se poziva na ubijanje nesrpskog stanovništva („Krvava Drina“) i sl. Većina ustaških pokreta kao zaštitni simbol pokreta koristi nacistički kukasti krst („svastiku“) zbog historijske povezanosti Republike Hrvatske sa nacističkom Njemačkom. U praksi se kukasti krst koristi kao simbol mržnje jedne etničke grupe prema drugoj tako što jedna etnička grupa ispoljava svoju netrpeljivost i mržnju prema drugoj ispisivanjem kukastih krstova na stambene i vjerske objekte, nadgrobne spomenike, automobile i druga mjesta.

Osim uvreda na račun rasne ili etničke pripadnosti, česti su pogrđni nazivi osoba drugačijeg seksualnog opredjeljenja („peder“ – pogrđan naziv za mušku homoseksualnu osobu, ili „lezbejka“ - pogrđan naziv za žensku osobu homoseksualnog opredjeljenja).

Pored toga što *govor mržnje* može biti neposredna prijetnja regionalnoj sigurnosti, on može nanijeti i druge štetne posljedice pojedincima koji su ugroženi. Ovi istupi neće odmah i direktno ugroziti nacionalnu sigurnost, već će se ta netrpeljivost akumulirati i izazvati velike frustracije kod građana koji su izloženi provokaciji, što nakon dužeg vremenskog perioda može eskalirati i nakon najmanje provokacije.

Iako to nije direktan problem u regiji Zadnog Balkana, govoreći o govoru mržnje neminovno je spomenuti i rasistički govor, koji je karakterističan za Sjedinjene Američke Države i Južnoafričku Republiku. Rasističkim govorom jako su pogođene manjinske grupe i on otežava njihov ekonomski rast, političke i društvene tokove.

Države članice OSCE-a su na sastanku Ministarskog vijeća u Maastrichtu decembra 2003. godine upozorile na opasnosti koje predstavljaju krivična djela počinjena iz mržnje i preuzele na sebe obavezu da se bore protiv takvih krivičnih djela. „Države članice su se obavezale da će razmotriti provedbu ili jačanje, tamo gdje je to neophodno, zakona koji zabranjuju diskriminaciju ili podsticanje na činjenje krivičnih djela iz mržnje“⁴¹.

Zločin iz mržnje podrazumijeva krivično djelo podstaknuto animozitetom prema određenim društvenim grupama. Žrtve zločina iz mržnje mogu biti jedna ili više osoba ili imovina, koja je povezana s grupom koja dijeli određene, zaštićene karakteristike. Zaštićenu karakteristiku

⁴¹ <https://www.osce.org/bs/odihr/36429?download=true>, 30.7.2019.

predstavlja osnovna karakteristika koja je svojstvena svim članovima grupe (na primjer rasa, religija, nacionalna pripadnost, jezik ili seksualna opredijeljenost). Izvršioi zločina iz mržnje podstaknuti su predrasudama i obično počinju i završavaju svoj zločin fizičkim nasiljem, oštećenjem imovine (džamije, crkve, imovina povratnika i manjinskih zajednica), uvredljivim natpisima, verbalnim napadima na pojedinca ili grupu, oskrvnuće grobalja/mezarja/nadgrobnih spomenika i spomen obilježja, ubistvima. Predrasude najčešće podrazumijevaju etničku ili nacionalnu netoleranciju, različitu religijsku pripadnost, jezik, spol i seksualnu opredijeljenost. Najčešće žrtve zločina iz mržnje pripadaju manjinskim zajednicama i zasebnim grupama, kao što su povratnici, osobe s invaliditetom, Romi, pripadnici seksualnih manjina. Bitno je istaći da krivično djelo počinjeno iz mržnje može biti u vidu oštećivanja imovine, napada, ubistva ili nekog drugog krivičnog djela.

Ukratko krivično djelo počinjeno iz mržnje je krivično djelo podstaknuto predrasudama na osnovu rase, spola, invaliditeta, jezika, vjere, nacionalnosti, seksualne orijentacije i slično. Ovo krivično djelo podrazumijeva sva krivična djela koje je počinitelj izvršio vodeći se netrpeljivošću i animozitetom prema žrtvi zbog njene karakteristične osobine. Zločin iz mržnje predstavlja ozbiljno kršenje međunarodnog prava.

Termin *incident počinjen iz mržnje* podrazumijeva radnju podstaknutu predrasudom, ali koja ne predstavlja krivično djelo. Dva elementa karakterišu krivično djelo počinjeno iz mržnje a to su da je počinjeno djelo zakonom okarakterisano kao krivično djelo i da je motiv za njegovo izvršenje predrasuda. „Predrasuda kao motiv se pojavljuje kada je meta napada (pojedinaac, grupa ili imovina) odabrana na osnovu zaštićenih karakteristika.“⁴²

⁴²<https://diskriminacija.ba/sites/default/files/Brosura%20-%20Zlocini%20iz%20mrznje%20u%20BiH.pdf>, 30.7.2019.

Jedan od načina ispoljavanja mržnje crtanjem uvredljivih grafita na zidovima vjerskih objekata, obrazovnim - političkim institucijama, stambenim objektima i sl.

(Izvor: Zločin iz mržnje u Bosni i Hercegovini Brošura za građanke i građane, Asocijacija za demokratske inicijative Sarajevo, 2014. godina)

Neki slučajevi krivičnog djela iz mržnje imali su i sudski epilog. Prvi slučaj 2005. godine, kada je optuženi verbalno napao žensku osobu te na etničkoj osnovi vrijeđao nju, njenog muža i sina, nazivajući ih „četničkim vojvodama“. Drugi slučaj iz 2007. godine kada su u Brčkom četvorica optuženih ispisali uvredljive grafite na nekoliko javnih i privatnih zgrada. Grafiti su sadržavali sljedeće natpise: „4S“, „Srbija“, kukaksti krst, „Nož, žica, Srebrenica“ i „Kosovo je Srbija“. Treći slučaj desio se u Zvorniku 2013. godine, kada je optuženi fizički napao muškarca koji je krenuo na Bajram-namaz (jutarnja molitva za vrijeme muslimanskog praznika Bajrama). U junu 2015. godine, drugostepeni sud je pravosnažno osudio i odredio šestomjesečnu kaznu zatvora osobi srpske nacionalnosti, koja je u augustu 2013. godine fizički nasrnula na dva povratnika bošnjačke nacionalnosti (oca i sina) koji su krenuli u džamiju u Zvorniku da obave Bajram-namaz.⁴³

Četvrti slučaj je ubistvo u Kozluku. Ovo djelo nije okarakterisano kao ubistvo počinjeno iz mržnje. Naime, u aprilu 2014. godine povratnika bošnjačke nacionalne pripadnosti, povratnika

⁴³<https://diskriminacija.ba/sites/default/files/Brosura%20-%20Zlocini%20iz%20mrznje%20u%20BiH.pdf>, 30.7.2019.

u selo Kozluk kod Zvornika, sjekirom je u kući usmratio njegov komšija Srbin, zbog svađe u jednom ugostiteljskom objektu koja se dogodila dan ranije zbog ratnih dešavanja u tom mjestu u periodu 1992-1995. godine. Sud je u junu 2015. godine izrekao presudu kojom je počinitelj osuđen na zatvorsku kaznu u trajanju od deset godina. Tužilac koji je vodio ovaj slučaj nije naveo kao mogući motiv za ubistva predrasudu uprkos činjenici da su svjedoci nedvosmisleno potvrdili da je motiv bila predrasuda.

Peti slučaj je incident u julu 2015. godine, u opštini Kotor Varoš u Republici Srpskoj, kada su tri maskirane osobe napale povratnika Bošnjaka na putu Vrbanjci – Banja Luka. Nakon što su ga udarcem pištolja onesvijestili, izvršioци su mu na trbuhu urezali krst i četiri ocila (srpski simbol) i nanijeli mu lakše tjelesne povrede. Ovaj napad je oštećeni prijavio policiji te je dao izjavu da ne sumnja ni na koga i ne zna ko bi mogao biti počinitelj. Napadači su samo od oštećenog otuđili mobilni aparat iako je u vozilu na suvozačevom mjestu imao veću količinu novca koju je oštećeni pronašao odmah nakon napada na mjestu na kojem je novac i ostavio.

Šesti slučaj se desio u gradu Doboju u martu 2015. godine, a odnosi se na isticanje uvredljivih simbola na fudbalskoj utakmici. Fudbalska navijačka grupa „Vojvode“ se u gradskom parku skupila kako bi se pridružila demonstrantima koji su izražavali nezadovoljstvo zbog odluke načelnika da Doboje postane jedan od članova Zajednice turskih opština. Navijačka grupa „Vojvode“ je tom prilikom istakla transparent na kojem je pisalo: „Poturice odvratne, mnogo ste nam mrski, Doboje je bio i ostatak će Srpski!“. Lokalna udruženja koja se bore protiv diskriminacije i za ljudska prava, kao i lokalni fudbalski klub su osudili ovaj incident.

Sedmi slučaj odnosi se na napad u centru Sarajeva iz maja 2015. godine, kada je grupa od oko 30 navijača FK Sarajeva fizički nasrnula na četvoricu motociklista iz Srbije, koji su bili u posjeti Sarajevu u svojstvu turista. Tom prilikom motociklistima su nanesene lakše tjelesne povrede. Napad je prijavljen MUP-u KS na čijem se području desio napad. Motociklistički klub iz Tuzle osudio je ovaj napad.

Osmi slučaj desio se u Osmacima u Republici Srpskoj u junu 2015. godine ispisivanjem uvredljivih grafita na zgradi OŠ „Aleksa Šantić“. Grafit je glasio ovako: „Naser O. Kravica – Hej, Ko na Božić dođe“. Još jedan sličan natpis se pojavio i na zidu školskog igrališta: „Ko na Božić u Kravicu dođe“ i „Čekamo zapovijed Generalu Naseru Oriću“.

Deveti slučaj zabilježen je u augustu 2015. godine na mjesnom domu i na sportskom igralištu u selu Studenci, opština Teslić u Republici Srpskoj s većinskim hrvatskim stanovništvom, gdje je osvanuo prijeteći grafit sa sadržajem „Mi Srbi ne pijemo vina, napićemo se krvi Hrvatima svima“ i krst sa četiri ocila. Policija je napravila uviđaj, ali nije pronašla počinioca. O svemu je obaviješten nadležni tužilac, koji je ovaj incident kvalifikovao kao Izazivanje nacionalne,

rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti. Predstavnik lokalne zajednice javno je osudio incident i pozvao lokalno stanovništvo na strpljenje i smirenost.

Deseti slučaj dogodio se kada su se trojica mladića Srpske nacionalnosti u augustu 2015. godine vozili putničkim motornim vozilom kroz selo Slatina sa većinskim Hrvatskim stanovništvom, opština Teslić u RS-u, tom prilikom uzvikivajući uvrede i prijetnje na nacionalnoj osnovi. Vozilom su se zaustavili ispred jednog ugostiteljskog objekta u selu i fizički napali goste koji su u njemu proslavljali vjerski praznik. Tom prilikom napadači su im nanijeli lakše tjelesne povrede. Policija je brzo intervenisala te mladiće lišila slobode. Oni su policiji bili poznati od ranije zbog vršenja istih i sličnih krivičnih djela. Policija je obavijestila o svemu dežurnog tužioca koji je ovaj incident kvalifikovao kao krivično djelo nasilničkog ponašanja. U istom mjestu 2014. godine od strane nepoznatih počinitelaca oštećeno je na desetine kuća i druga imovina u kojoj živi i koju koristi hrvatsko stanovništvo (katolici). Jedna hrvatska politička stranka je našla poveznicu između ova dva slučaja i izjavila da oba napada imaju za cilj zastraživanje hrvatskog (katoličkog) stanovništva.

Deseti slučaj, rasistički incident, dogodio se u Zenici na utakmici između fudbalskih klubova Čelik i Sarajevo kada su domaći navijači vrijeđali tamnoputog, igrača Sarajeva porijeklom iz Nigerije, oponašajući zvuk majmuna u trenutku kada je igrač napuštao igru zbog zamjene. S druge strane to je isprovociralo navijače FK Sarajevo koji su se sukobili sa policijskim službenicima koji su se osiguravali utakmicu.

Jedanaesti slučaj zabilježen je u centru za kolektivni smještaj u Bukviku u Brčko Distriktu, u martu 2015. godine kada su supružnici bošnjačke i srpske nacionalnosti na etničkoj osnovi verbalno napali Romkinju te joj prijetili izbacivanjem iz kolektivnog smještaja. Isprovocirana i uvrijeđena Romkinja uzvratila je verbalnim napadom na njih dvoje, nazivajući ih „četnicima“ i vrijeđajući ih na nacionalnoj osnovi. Policija je sve učesnike u sukobu kaznila novčanom kaznom zbog remećenja javnog reda i mira, ali su Romkinju osim novčanog kažnjavanja za narušavanje javnog reda i mira teretili i za vrijeđanje na etničkoj i nacionalnoj osnovi.

Dvanaesti slučaj je incident koji se desio u augustu 2015. godine u Tomislavgradu u Federaciji BiH na katolički praznik Velika Gospa kada se skupina od deset mladića hrvatske nacionalnosti dovezla u selo Omerovići te na ulazu u seosku džamiju postavila plinsku bocu i pustila plin. Zatim su verbalno nasrnuli na stanovnike muslimane bošnjačke nacionalnosti te ih vrijeđali na etničkom i vjerskom osnovu, nakon čega su počeli uništavati automobile čiji su vlasnici bili Bošnjaci. Izvršiocu su uhapšeni a protiv njih je podnesena krivična prijava za izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti. Nadležni sud izrekao je

kaznu zatvora u trajanju od mjesec dana za osam osumnjičenih. Ovaj incident javno su osudili načelnik Tomislavgrada, hrvatske političke stranke i Islamska zajednica BiH.

Trinaesti slučaj je iz juna 2015. godine kada je oskrnavljeno pravoslavno groblje u Osijeku na ilidžanskoj opštini. Nadgrobni spomenici prefarbani su crvenom bojom, dok su kraj drugih polomljene ukrasne vaze, sa jednog groba počinioci su premjestili krst na drugi, a sa jednog groba je otuđeno osam mesinganih ručki. Policija je utvrdila da su dva maloljetna lica počinitelji ovog krivičnog djela. Slični incidenti dešavali su se i ranije na istom groblju.

Četrnaesti slučaj desio se kada su nepoznati počinioci u januaru 2015. godine u Prijedoru na Adventističkoj crkvi u centru grada sprejem ispicali krst i ocila na zidu. Policija je o svemu obavijestila dežurnog tužioca.

Petnaesti slučaj iz septembra 2015. godine u Zavidovićima (FBiH) odnosio se na Skrnavljenje katoličkog groblja i oštećenje župnog ureda kada su nepoznati počinioci otuđili veći broj metalnih vaza sa lokalnog katoličkog groblja a jedan nadgrobni spomenik je tom prilikom oštećen. Također isti počinioci su provalili u župni ured iz kojeg su otuđili manju količinu novca. Nakon ovog incidenta vjerski službenik je zatražio da nadležni organi urade više na pronalasku počinitelja ovog djela i zaštiti vjerskih objekata.

Šesnaesti slučaj odnosi se na homofobiju. Nerijetko se u bh. društvu mogu pročitati uvredljivi grafiti na zidovima objekata ili parole na fudbalskim utakmicama koje podržavaju homofobiju, pogotovo u periodu kad se približava „Parada ponosa“ u Sarajevu koja je planirana za septembar 2019. godine. Često se na ili uoči međunarodnog dana borbe protiv homofobije, koji se obilježava 17. maja, mogu pročitati transparenti na fudbalskim utakmicama širom Balkana. Takav slučaj se upravo desio u maju 2015. godine na fudbalskom gradskom derbiju u Sarajevu. Na tribinama stadiona Grbavica navijači FK Sarajeva „Horde zla“ okačili su transparent uvredljivog sadržaja protiv LGBT populacije na koji je sadržavao i psovke. Transparent nije bio uklonjen u toku utakmice. Također, osim govora mržnje prema pripadnicima manjinskih zajednica i lezbejskih, gay, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba (LGBT) nerijetko se dešavaju i fizički napadi na iste.⁴⁴

Sedamnaesti slučaj desio se 05.08.2017. godine na odmaralištu pored benzinske pumpe u Kiseljaku kada je na ženu sa hidžabom i na njenu malodobnu kćerku koja je svog amidžu pozdravila muslimanskim pozdravom „alajhmanet“ nasrnuo vlasnik kafića, hrvatske nacionalnosti. Tom prilikom majci malodobne djevojčice nanio je lakše tjelesne povrede u

⁴⁴ <https://www.osce.org/bs/bih/283451?download=true>, 1.8.2019.

vidu plavetnila i otoka u predjelu oka. Ubrzo nakon ovog događaja uhapšen osumnjičeni je priznao krivicu. Počinilac ovog zločina je osuđen na šest mjeseci zatvora.⁴⁵

Osamnaesti slučaj se desio u februaru 2010. godine. Naime, u akciji "Svjetlost", koju su sprovele sve policijske agencije u BiH zajedno sa OSA-om u Gornjoj Maoči, slobode je lišeno jedno lice koje je osumnjičeno za počinjenje krivičnog djela izazivanja rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti. Osumnjičeni se tereti da je na području Srebrenika ubio psa kojeg je odnio na pravoslavno groblje u Donju Maoču. O svemu navedenom je podnesen izvještaj Tužilaštvu Brčko Distrikta, a protiv njega se vodi sudski postupak i u Brčko Distriktu i u Tuzli.⁴⁶

Navedeni slučajevi sa sudskim epilogom u sebi sadrže motiv i elemente krivičnog djela zločina iz mržnje, a većina ih od strane policije i suda nije okarakterisana kao takva. Ovdje se postavlja logično pitanje „zašto?“. Odgovor je vrlo jednostavan, prvo zato što u vrijeme kada se dogodilo to krivično djelo Krivični zakon nije prepoznavao krivično djelo zločin iz mržnje kao krivično djelo (detaljnije o krivičnim zakonima koji regulišu ovu problematiku u nastavku teksta). Drugo da bi se neko djelo okarakterisalo kao djelo počinjeno iz mržnje mora se od samog početka pristupiti istrazi tog djela na način da policijski službenik koji vrši uviđaj ispita sve detalje i prikupi što više izjava od svjedoka (koji mogu potvrditi da je nekom fizičkom napadu prethodio govor mržnje), utvrdi da li je počinilac zločina počinio ranije ista ili slična krivična djela, također treba utvrditi da li je mjesto na kojem je učinjeno i imovina koja je oštećena u krivičnom djelu bitna za određenu zajednicu i da li su napadači na sebi imali neka obilježja, simbole i uzvikivali određene slogane kojima se mogu jasno mogu ukazati na pripadnost određenoj skupini. Ako se pri istrazi ne ispoštuju svi navedeni elementi vjerovatno će doći do promjene kvalifikacije krivičnog djela, što se često dešava u praksi pa se umjesto krivičnog djela zločina iz mržnje, napad okarakterise kao "narušavanje javnog reda i mira". Primjera radi problem je u tome što je KZFBiH predviđena manja sankcija za KD narušavanje JriM nego li za djelo zločin iz mržnje (praktični primjer: u slučaju krivičnog djela oštećenja tuđe stvari zakon predviđa novčanu kaznu ili zatvorsku kaznu trajanja do šest mjeseci, a ukoliko se ovo krivično djelo okarakterise kao zločin iz mržnje kazna će biti novčana ili zatvorska kazna u trajanju do jedne godine).⁴⁷

⁴⁵<http://www.pressing.ba/info/bih/show/%C5%A0est-mjeseci-robije-zbog-napada-na-pokrivenu-%C5%BEenu528>, 1.8.2019.

⁴⁶ <https://www.klix.ba/vijesti/bih/akcija-svjetlost-je-napad-na-islam/100210134>, 2.8.2019.

⁴⁷ <https://diskriminacija.ba teme/zlo%C4%8D-iz-mr%C5%BEnje-kona%C4%8Dno-u-krivi%C4%8Dnom-zakonu-fbih>, 2.8.2019.

Primjeri bez sudskog epiloga susreću se u susjednoj Srbiji. Srbija ne želi priznati genocid počinjen u Srebrenici i ostaje jedina država u cijelom okruženju koja taj zločin ne priznaje. Krivičnim zakonom Republike Srbije je kažnjivo negiranje genocida u Kongu, dok se negiranje genocida u Srebrenici ne smatra krivičnim djelom. Ovaj čin dovoljno govori tome da se naši susjedi nisu distancirali i odmakli od planova Srpske akademije nauka.⁴⁸

Vladimir Đukanović, narodni poslanik i član Predsjedništva Srpske napredne stranke (SNS) čiji je predsjednik Aleksandar Vučić, ostavio je u najmanju ruku sramotnu poruku na svom profilu na društvenoj mreži Twitter uoči obilježavanja 24. godišnjice genocida u Srebrenici. “Srpskom narodu želim da čestitam dan oslobođenja Srebrenice. Hvala generalu Ratku Mladiću na brilijantno izvedenoj vojničkoj operaciji Krivaja 95”, napisao je Đukanović te uz tekst priložio video ulaska vojnika pod vodstvom osuđenog ratnog zločinca Ratka Mladića u Srebrenicu.⁴⁹ Također i politički lideri srpskih stranaka u BiH podržavaju istu ideju te čak veličaju izvršioce genocida i pravosnažno osuđene ratne zločince pred međunarodnim sudom u Hagu.

Paradoks je da u zemlji u kojoj je počinjen genocid, i ujedno najveći zločin poslije Drugog svjetskog rata, nije donesen zakon o zabrani negiranja genocida.

Jako ozbiljne posljedice na žrtvu može ostaviti zločin iz mržnje i govor mržnje. Kao prvo zločini iz mržnje šalje poruku žrtvama da kao takve nisu sastavni dio društva u kojem žive. Druga, a možda i najvažija stavka je da u slučaju kada žrtve prijave zločin policijskim agencijama koje ništa ne poduzmu, to često ostavlja pogubniji trag na žrtvama nego sam čin napada ili govora mržnje. Ovakav nemaran pristup može po žrtve imati dugotrajne psihičke, fizičke i emocionalne posljedice. Naredni problem se javlja ako policijski zvaničnici, uposlenici u socijalnim službama, medicinski radnici i pravosudni organi, ne pristupe profesionalno rješavanju problema, negiraju ili olako shvate prijavljeni zločin iz mržnje. Nepružanjem podrške i zaštite žrtvama, manjinske zajednice mogu vrlo brzo izgubiti povjerenje u policijske i sudske institucije za provođenje zakona, a u društvu će i dalje biti neriješen problem koji će prije ili kasnije ponovo izaći na vidjelo. U najgorem slučaju može doći do toga da žrtva iz očaja krene sama rješavati svoj problem i da se na mimo zakonskog okvira krene svetiti nasilniku, što će dovesti do daljeg širenja nasilja. Počinjeni zločin iz mržnje u nekom društvu može biti dobar pokazatelj nezrelosti društva. Najmanji incident treba biti alarm društvu da počne raditi na prevenciji i suzbijanju zločina iz mržnje.

⁴⁸ <https://nap.ba/column/172>, 2.8.2019.

⁴⁹ <https://www.klix.ba/vijesti/regija/gnusna-poruka-clana-vuciceve-stranke-uoci-obiljezavanja-24-godisnjice-genocida-u-srebrenici/190710162>, 2.8.2019.

Pošto su rane od govora mržnje jako vidljive i donese ogromnu štetu pojedincu, društvu i demokratskoj državi, postavlja se logično pitanje kako ga suzbiti.

U Krivični zakon FBiH je konačno uvršteno krivično djelo zločin iz mržnje, tako da danas imamo na svim nivoima regulisan zakon o zločinu iz mržnje. Krivični zakon FBiH je izmijenjen i njegove dopune su usvojene tek šest godina nakon što su to napravile Republika Srpska i Distrikt Brčko. „Ovim izmjenama, svako krivično djelo učinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, jezika, invaliditeta, spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe, će se tretirati kao zločin iz mržnje.“⁵⁰ Što znači da zakon postoji, ali je ostao onaj teži dio, a to je da se primjeni u praksi.

Krivični zakoni u BiH koji reguliraju zločin iz mržnje su sljedeći:

1. Na prostoru države BiH – „Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti (Član 145a KZ BiH). Ovim zakonom je predviđena krivična sankcija za izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti, odnosno kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine“.⁵¹
2. U Federaciji BiH – „Izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti (Član 163 i Član 363.2. KZ FBiH). Članom 163. KZFBiH predviđena je kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine“.⁵²
3. U Republici Srpskoj – „Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti (Član 294a KZ RS). I u krivičnom zakonu RS je predviđena ista krivična sankcija za izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti, međutim razlika što ovaj zakon predviđa nešto blažu kaznu koja je regulisana članom 294a, odnosno novčanu kaznu ili kaznu zatvora do dvije godine.“⁵³
4. U Distiktu Brčko BiH – „Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora (Član 160 KZ Brčko Distrikta BiH), kao i u tri gore navedena zakona i ovim zakonom je predviđena krivična sankcija za izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti, članom 160. KZ BD BiH kazna zatvora od jedne do pet godina, koja je ujedno najrigoroznija u odnosu na predhodna tri zakona.“⁵⁴

Pregled broja izvršenih krivičnih djela Zločini iz mržnje – Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti dobijen u dolje navedenoj tabeli predstavlja incidente

⁵⁰ <https://www.osce.org/bs/bih/283451?download=true>, 3.8.2019.

⁵¹ <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/krivicni-zakon-bosne-i-hercegovine.html>, 4.8.2019.

⁵² <https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/krivicni-zakon-federacije-bosne-i-hercegovine.html>, 4.8.2019.

⁵³ <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/krivicni-zakon-republike-srpske.html>, 4.8.2019.

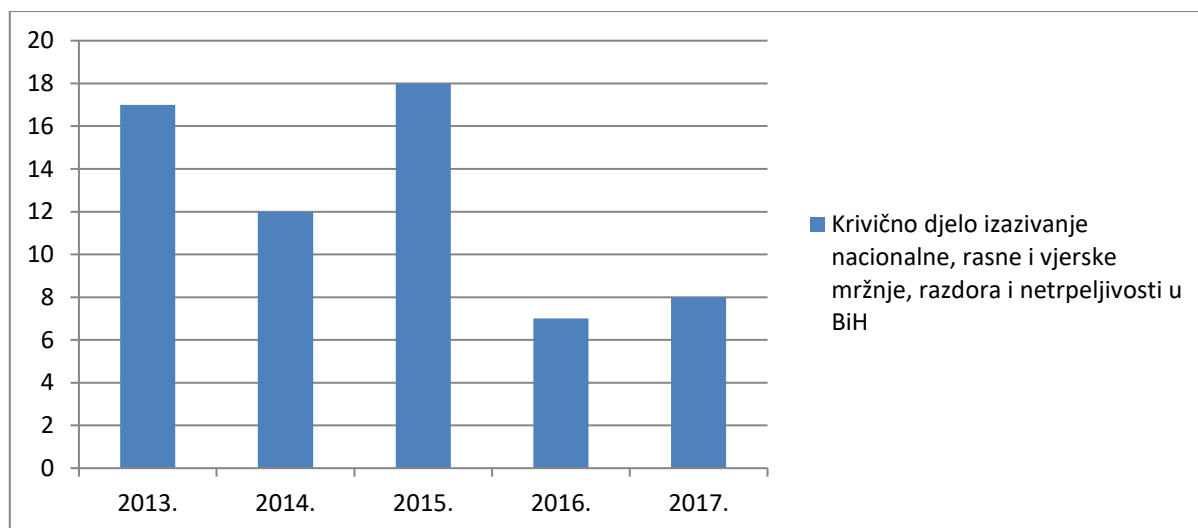
⁵⁴ <https://www.paragraf.ba/propisi/brcko/krivicni-zakon-brcko-distrikta-bosne-i-hercegovine.html>, 4.8.2019.

prijavljene policiji u BiH. Nažalost veliki broj prijavljenih slučajeva nije istraženo, kvalifikovano pa samim tim ni procesuirano kao krivično djelo učinjeno iz mržnje. Također postoji ogroman broj ovih krivičnih djela koja nisu prijavljena policijskim agencijama.

Vijeće ministara BiH usvojilo je Informaciju o stanju sigurnosti u Bosni i Hercegovini u 2012. godini, u kojoj se navodi da se tzv. zločin iz mržnje znatno smanjio, odnosno nacionalna i vjerska netrpeljivost prema osobama i objektima za 66,6 posto u odnosu na 2011. godinu, a statistika za period od 2013. do 2017. godine iznesena je u tabeli u nastavku.

Redni broj	MUP-ovi entiteta i Policija Brčko distrikt BiH	Krivično djelo izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti u BiH				
		2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
1.	FMUP	15	6	6	1	4
2.	MUP RS	2	6	12	4	3
3.	Policija Brčko Distrikt BiH	0	0	0	1	0
	UKUPNO	17	12	18	6	7

*Tabelarni prikaz krivičnih djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti u BiH od 2013. do 2017. godine
(Izvor:Ministarstvo sigurnosti BiH)*

*Dijagram krivičnih djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti u BiH od 2013. do 2017. godine
(Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH)*

Na prikazanom dijagramu možemo vidjeti broj izvršenih krivičnih djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti u BiH u vremenskom periodu od

2013. do 2017. godine. Može se zaključiti da se broj navedenih krivičnih djela značajno smanjio u zadnje dvije godine što daje pozitivnu i optimističnu sliku suživota naroda i vjera u BiH.

Terorizam

Najveći sigurnosni globalni problem današnjice je *terorizam*, koji je posljednjih godina naročito pogodio Evropu i Zapadni Balkan. Nakon 11. septembra 2001. godine terorizam postaje primaran pojam u međunarodnoj politici. Terorizam kao pojava prisutan je vijekovima, ali zbog političkih i pravnih pogleda teško je doći do njegove jedinstvene sveopćepriljubive definicije.

Ovaj rad sadržavat će samo neke od mnogobrojnih definicija terorizma. Prema leksikonu sigurnosti terorizam se definiše kao “organizovana i sistematska primjena nasilja sa namjerom da se, izazivanjem straha i lične nesigurnosti građana, naruši autoritet države i ostvare neki od političkih ciljeva”⁵⁵. Teoretičar Wilkinson definiše terorizam na način da „različite organizovane grupe ili paravojne formacije nastoje terorom ostvariti svoje političke i druge interese, čak često potpomognute režimima nekih država.”⁵⁶ Navodeći definicije terorizma vidimo da je teror usko vezan sa njim, pa je potrebno definisati i taj pojam kako bi se ova tema što bolje shvatila. Prema leksikonu teror se definiše kao „primjena nasilja, bez obzira na način i sredstva radi zastrašivanja ili slamanja otpora političkog protivnika”⁵⁷. S druge strane profesor Beridan dvoznačno tumači pojmove međunarodni teror i terorizam. Prvi oblik nasilja čine organizovane grupe, kriminogene grupe, a drugi oblik nasilja čine država ili više njih, tj. međunarodni teror podrazumijeva oblik upotrebe sile jedne države ili više država protiv neke države. Ovdje autor želi naglasiti da terorizam može biti i dio vojne strategije.⁵⁸ Teoretičar Peter Sederberg smatra da se terorizam može posmatrati iz tri perspektive.

1. kao neprijatelj kojeg treba poraziti u ratu
2. kao kriminalna organizacija
3. kao medicinski problem/bolest koji se treba liječiti ili preventivno djelovati.

Kada npr. govorimo o terorističkim napadima iz Balija 2002., Madrida 2004., Londona 2005. i Indije 2009. nije teško zaključiti da u pogledu aktera i ciljeva današnji terorizam ima globalne dimenzije. Na osnovu ovoga terorizam možemo podjeliti i na prostorni:

⁵⁵ Beridan, I., Tomić, I., Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001., str. 380.

⁵⁶ Smajić, M., Seizović, Z., Turčalo, S., Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu, FPN Sarajevo, 2017., str. 68.

⁵⁷ Beridan, I., Tomić, I., Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001., str. 379.

⁵⁸ Beridan, I., Konflikti, FPN Sarajevo, Sarajevo, 2003.

1. nacionalni
2. internacionalni
3. transnacionalni i
4. posebna forma cyber terorizma.

Sve do pojave islamističkih organizacija u Evropi su postojale dvije skupine terorističkih grupa. Prva skupina imala je nacionalni karakter. Cilj ovih grupacija je oslobađanje određenog teritorija od okupatora, tačnije imali su političke ciljeve. Zbog toga su ih određene države gledale kao prijetnu tj. kao kriminalne grupe, a obični narod kao oslobodioce (najpoznatije organizacije ovog tipa su IRA –Irska republikanska armija i ETA – Baskiska zemlja i sloboda). Druga skupina su grupe koje se okupljaju oko istih ideoloških ciljeva i njihovo djelovanje se svodi na aktivnosti unutar nacionalnih država sa jasnim ciljem da nasilnim putem promjene vlast u državi. Ove grupe su najintenzivnije radile na sprovođenju svog plana 60-ih i 70-ih godina. (Najpoznatije organizacije ovog tipa su Crvene brigade u Italiji, Bader-majnhop u Njemačkoj i 17. novembar u Grčkoj). Nakon ovih, 80-ih godina na scenu dolaze terorističke grupacije sa vjerskim preznakom. Većina njih je povezana sa islamskom religijom. Sve je počelo gubitkom arapskog teritorija u ratu sa Izraelom na području Palestine. Nemoć ili nedostatak želje da se riješi Palestinsko pitanje je stvorilo jako nezadovoljstvo stanovništva na tom području gdje su se formirale radikalne organizacije s ciljem nasilnog vraćanja izgubljenog teritorija. Nastanak danas najpoznatije terorističke grupe na svijetu Al-Kaide seže od uspjeha afganistanskih boraca – mudžahedina u oslobodilačkom ratu protiv Rusije 80-ih godina. Kao što Al-Kaida vuče korijenje iz Afganistana tako i najnovija teroristička organizacija sa islamskim prefeksom (ISIL) ima svoje porijeklo u Iraku. Kao glavni uzrok nastanka ove organizacije može se navesti provođenje terora od strane vojske SAD-a nad Iračkim stanovništvom. Ove dvije grupe veže ista ideologija i isti cilj – poraziti zapad. Za razliku od Al-Kaide, Islamska država (ID) želi da posjeduje i kontroliše određenu teritoriju i da uspostavi svoj sistem vlasti.

Zbog novonastale situacije u svijetu gdje se na svakom mjestu zemaljske kugle može desiti teroristički napad, države su se udružile u takozvanu protuterorističku koaliciju koju predvode SAD s zajedničkim ciljem suzbijanja terorizma.

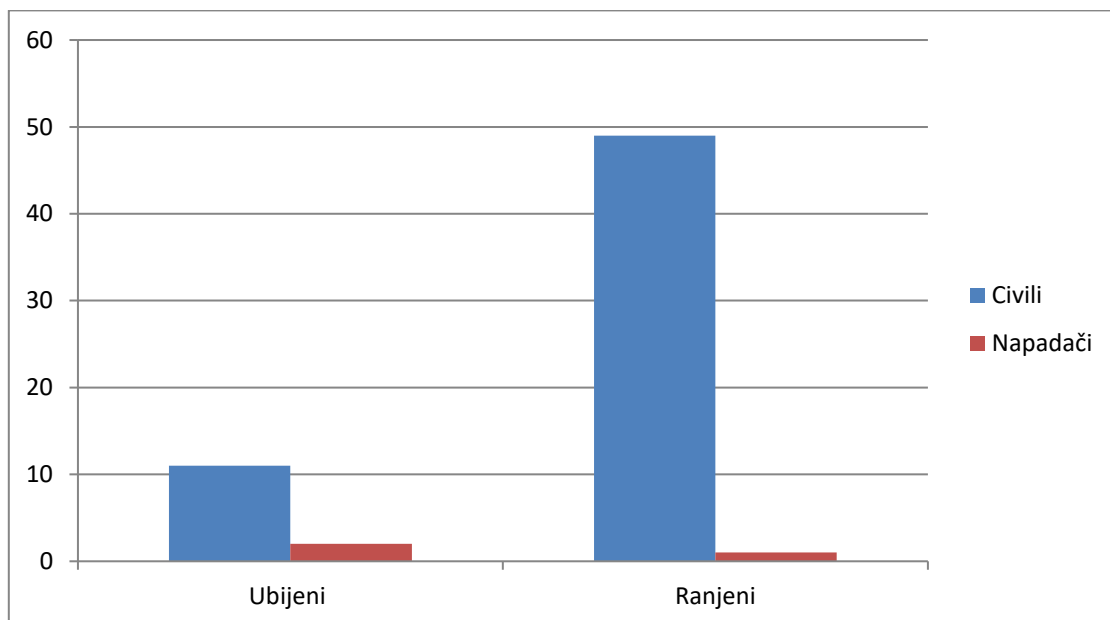
Da je zanimanje za terorizam od 2000. godine raslo pokazuju podaci da je 2000. godine objavljeno 150 knjiga o terorizmu, a već naredne godine nakon 11. septembra u samo nekoliko mjeseci napisano je 1108 knjiga, 2002. godine 1767 knjiga o terorizmu. U 2008. godini je na engleskom jeziku svakih šest sati izlazila knjiga koja je obrađivala tematiku

terorizma. Ovaj dio rada bazirat će se na hronologiju terorističkih dešavanja u BiH po godinama.

Prvi teroristički napad na tlu BiH desio se krajem 1995. godine u Banovićima kada je ubijen jedan uposlenik UNPROFOR-a, gdje su istražitelji pronašli tijelo nakon razgovora sa zatvorenikom u Zeničkom zatvoru. Ovaj događaj se povezuje sa radikalnim islamistima. Drugi teroristički napad se desio 1997. godine u Mostaru i tom prilikom ranjeno je 29 osoba. Ovaj napad su izvršili islamski ekstremisti, a sumnja se da je u pitanju osvetu pripadnicima Hrvatskog vijeća odbrane za dešavanja iz ratu. Treći teroristički napad se desio 2002. godine na Badnje večer u jednom selu u blizini Konjica kada je muška osoba inicijala M.T. upala u kuću porodice Anđelić, nakon čega je troje ukućana ubio, a jednog teško ranio. M.T. je na suđenju priznao da je napad izvršio iz vjerskih pobuda. Četvrti slučaj se desio 2007. godine kada je spriječen teroristički napad na američku Ambasadu u Sarajevu koju je planirao izvršiti Mirsad Bektašević. Policija je u Bektaševićevom stanu pronašla oružje, municiju, eksploziv i uputstva za pravljenje bombe. Peti slučaj desio se krajem 2008. godine u Vitezu kada je nepoznata osoba postavila eksplozivnu napravu na ulaz poslovno-prodajni centar FIS Vitez. Aktivacijom eksplozivne naprave ubijena je jedna, a ranjeno šest osoba. Šesti slučaj iz marta 2008. godine odnosi se na sprječavanje još jednog terorističkog napada. Zbog planiranja terorističkog napada slobode je lišen Rijad Rustempašić sa grupom saučesnika. Hapšenja su se dogodila u Sarajevu i Bugojnu. Ovom policijskom akcijom spriječen je napad na objekte Vlade RS, Katoličke crkve, jedinica EUFOR-a i Oružanih snaga BiH koje su upućene u Irak. Sedmi teroristički napad i jedan od najgorih napada na tlu BiH se desio 2010. godine u Bugojnu. Ovaj teroristički napad je izvela radikalna islamistička grupa, predvođena Harisom Čauševićem, koja je eksplozivnom napravom izvršila napad na policijsku stanicu u Bugojnu gdje je tom prilikom poginuo jedan policijski službenik, a šest osoba je povrijeđeno. Izvršiooci ovog terorističkog čina su trenutno na izdržavanju dugogodišnje kazne zatvora. Osmi teroristički napad desio se u oktobru mjesecu 2011. godine u Sarajevu. Napad je izveo pripadnik selefijskog pokreta Mevlid Jašarević na Ambasadu SAD-a u Sarajevu. On se radikalizirao u Gornjoj Maoči. Tokom izvođenja napada uspio je da rani jednog policijskog službenika koji je radio na obezbjeđenju ambasade, s druge strane pripadnici specijalističke podrške SIPA-e su okončali njegov napad tako što su ga ranjavanjem onesposobili za dalje dejstvo. Jašarević je osuđen na 15 godina zatvora. Deveti napad desio se također 2011. godine u aprilu kada je Nedim Ibrić upao u policijsku stanicu u Zvorniku i tom prilikom usmrtio jednog, a ranio dva policijska službenika, nakon čega su ga policijski službenici ubili. Ovaj čin su vlasti u RS-a okarakterisale kao teroristički čin dok stanovnici Zvornika smatraju da je

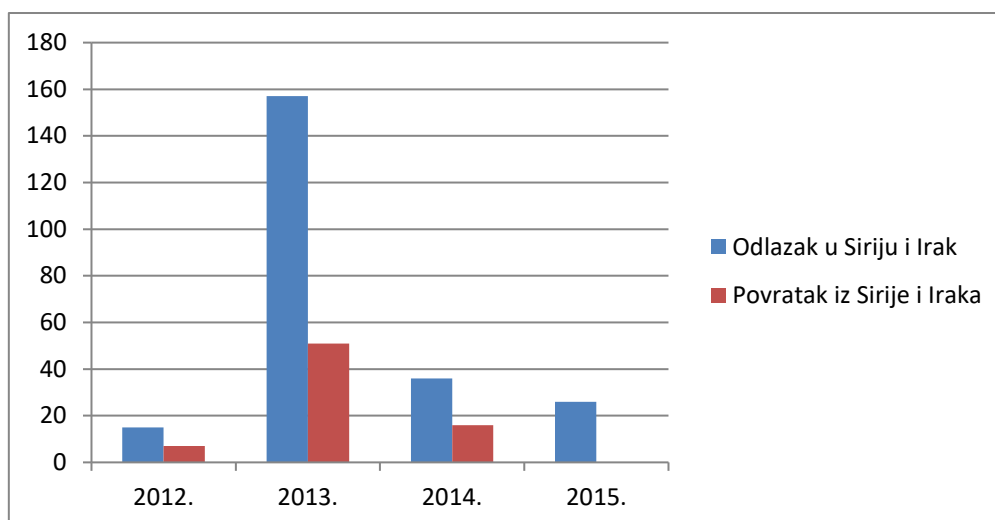
riječ o osveti iz razloga što su njegovog oca u ratu koji se desio 1992-1995. ubili upravo pripadnici policije RS-a. Deseti napad se desio u novembru 2015. godine kada je napadač u sarajevskom naselju Rajlovac u blizini vojne kasarne ubio dva vojnika u kladionici i ranio tri osobe u autobusu koji se nalazio u blizini. Nakon izvršenog napada napadač je pobjegao i sakrio se u svoju porodičnu kuću gdje je izvršio samoubistvo. Isti se dovodi u vezu sa radikalnim islamističkim pokretom zbog pripadnosti jednog člana porodice pomenutom pokretu. Međutim, komšije tvrde kako je osumnjičeni dugogodišnji narkoman, a očevici su dali izjave da su sat vremena prije napada ta dva vojnika njega fizički napala te smatraju da je riječ o osveti.

U ovim navedenim napadima tj. u terorističkim napadima u BiH ubijeno je jedanaest lica, od kojih su dva napadača, dok je 49 lica ranjeno, od čega jedan napadač (pogledaj dijagram).

Dijagram ubijenih i ranjenih u terorističkim napadima u BiH

Osim unutrašnje opasnosti od terorizma postoji i ona vanjska, gdje bh. građani odlaze na strana ratišta, prikupljaju iskustvo i dodatno se radikaliziraju, a nakon povratka sa tih ratišta mogu nekome postati uzor ili mogu čak regrutovati nove snage za izvršenje terorističkih napada na tlu BiH. Također mogu podstaći tzv. „spavače“ na izvršenje masovnih ubistava ili terorizma. Rat u Siriji je počeo 2011. godine, kada se kod pojedinih građana BiH javio motiv za odlazak na sirijsko ratište. Kao dva glavna motiva kod bh. građana javljaju se univerzalistički i humani (suosjećanje sa žrtvama), i religijski (hidžra i pomoć braći). U daljem tekstu predstavljen je dijagram s podacima o broju lica koja su otišla na strana ratišta (Sirija i Irak) i koja su se vratila sa ratišta u BiH.

*Dijagram pregled ukupnog broja putovanja u Siriju u periodu 2012- 2015.
(Izvor: Atlantska inicijativa, maj 2016.)*

Navedeni podaci u dijagramu predstavljaju podatke Granične policije i drugih sigurnosnih agencija BiH, a koji su nepotpuni. Kao što se može vidjeti putovalo se četiri godine od 2012. do 2015. godine gdje je krajem 2015. uveliko smanjen broj odlazaka. U 2012. godini jako mali broj osoba otišao je u Siriju i Irak da bi se taj broj već naredne godine drastično povećao zbog toga što su se pojedinci vraćali iz Sirije po porodice te se zajedno sa njima vraćali ponovo nazad u Siriju sa namjerom da se nikada više dobrovoljno ne vrate u BiH. U 2014. godini nastavljena je ista praksa samo u nešto manjem intenzitetu, dok je u 2015. godini zabilježen odlazak samo 14 muškaraca a niko se nije vratio.

Na sljedećoj tabeli bit će prikazan broj boraca iz zemalja Zapadnog Balkana i njihov status (povratnik, ubijen, još uvijek boravi na području Sirije i Iraka).

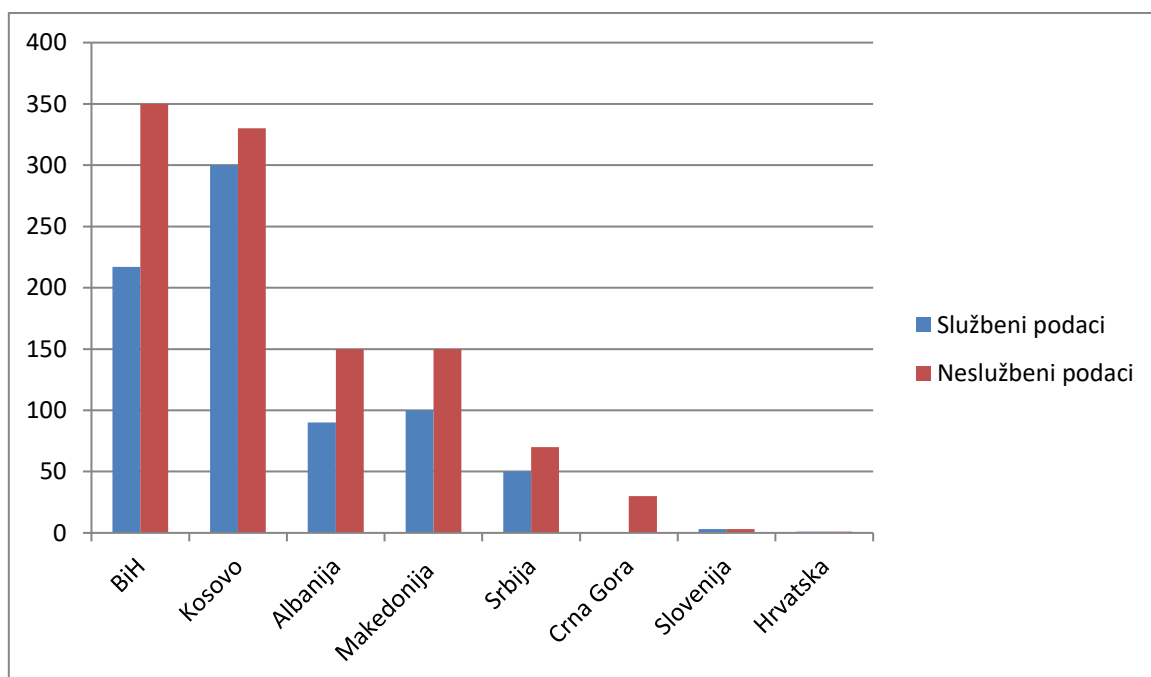
Država	Ukupno 2012.-2015.	Povratnici	Poginuli	Još uvijek u Siriji i Iraku
Albanija	do 200	40	20	76
BiH	do 330	49	46	171
Crna Gora	do 30	5	5	
Hrvatska	1	-	-	1
Kosovo	do 300	117	57	140
Makedonija	do 100	80	20	35
Slovenija	do 6	2	2	7
Srbija	do 70	9	11	22

Borci sa Zapadnog Balkana na ratištima u Siriji i Iraku (2012-2015.)

(Izvor: Atlantska inicijativa maj 2016.)

Prema službenim i neslužbenim podacima koji su dostupni iz decembra 2015. godine na prostoru Sirije i Iraka je ukupno 875 boraca sa Zapadnog Balkana. Od ukupnog broja na borcu iz Albanije otpada između 90 i 200, iz BiH između 217 i 330, iz Makedonije između 100 i 146, s Kosova između 232 i 300, iz Crne Gore oko 30 te iz Srbije između 50 i 70 boraca. Iz Hrvatske je samo jedna žena otputovala na sirijsko ratište.

Posmatrajući ove podatke nemoguće je ne primjetiti da je iz BiH otišlo najviše boraca na ratišta u Siriji i Iraku, potom s Kosova, pa Albanije itd. Na dijagramu ispod bit će predstavljeni službeni i neslužbeni podaci odlaska boraca iz zemalja Zapadnog Balkana na sirijsko ratište.

Dijagram službenih i neslužbenih podataka o odlasku boraca iz zemalja Zapadnog Balkana na sirijsko ratište

(Izvor: Atlanska inicijativa 2016. godina)

U priloženom dijagramu o odlasku boraca sa Zapadnog Balkana na sirijsko i iračko ratište može se vidjeti da borci iz BiH i Kosova prednjače, odmah iza njih su borci iz Albanije i Makedonije, dok su na začelju Srbija, Crna Gora, Slovenija i Hrvatska.

Razlogom odlaska velikog broja lica na ratišta u Siriji i Iraku može se smatrati mišljenje da su se ova lica u BiH nalazila na geografskim, društvenim, socijalnim i ekonomskim marginama. Većina njih ima samo osnovno obrazovanje, nikad nisu zasnovali radni odnos, žive u kućama neuslovnim za život, sa većim brojem članova porodice, daleko od naseljenih mjesta i sa minimalnim primanjima.

Borce koje se vrate sa stranih ratišta država smatra unutrašnjim problemom. Zbog toga je 2014. godine donesen Zakon o sankcionisanju boraca koja idu na strana ratišta i pridružuju se stranim vojnim ili policijskim formacijama.

Izveštaji i dopune izvještaja iz oblasti terorizma					
	Izveštaji i dopune izvještaja				
	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Izveštaji	3	22	20	20	8
Dopune izvještaja	1	-	-	2	-
UKUPNO	4	22	20	22	8

*Tabelarni prikaz Izveštaja i dopuna izvještaja iz oblasti terorizma
(Izvor:Ministarstvo sigurnosti BiH)*

Na tabeli se može vidjeti broj podnesenih izvještaja policijskih agencija Tužilaštvu BiH vezano za oblast terorizma. U periodu od 2014. do 2016. godine broj izvještaja je stagnirao, odnosno bio je bez većih oscilacija, da bi u 2017. drastično opao. Proporcionalno prijetnjama od terorističkih napada smanjuje se i broj izvještaja. Jedini problem koji sada imaju policijske agencije jeste da uoče i sprovedu Tužilaštvu BiH lica koja se vraćaju sa stranih ratišta (sa područja Sirije, Iraka i Ukrajine) s ciljem preventivnog djelovanja i kontrole tih lica, kako ne bi došlo do radikalizacije drugih osoba iz njihovog okruženja.

U akcijama Tužilaštva BiH i specijalnog Tužilaštva Republike Srpske koje se provode od 2014. godine (Damask 1 i 2, Rez, Rubin i dr.) slobode je lišeno u ukupno 59 lica zbog veze sa terorizmom. Od tog broja samo protiv jednog lica u RS-u je podignuta optužnica za počinjeno krivično djelo nedozvoljena proizvodnja i promet oružjem ili eksplozivnim materijama. Od 58 lica koja su puštena na slobodu 13 lica je tužilo državu, tražeći odštetu zbog neopravdanog lišenja slobode (pritorora). Kada se ovom broju dodaju još dva lica koja su neosnovano lišena slobode (prvo lice je lišeno slobode pod sumnjom za pomaganje u terorističkom napadu na policijsku stanicu u Bugojnu, a drugo lice je neosnovano lišeno slobode nakon terorističkog napada na policijsku stanicu u Zvorniku) a koja su tužila državu BiH zbog neosnovanog lišenja slobode (oboju su dobila novčanu odštetu), dolazimo do broja 15 lica koja su od 2010. do 2015. godine lišena zbog povezanosti sa terorizmom i koja su na temelju neosnovanog lišenja slobode tužila državu.⁵⁹ Uzme li se u obzir da 30 lica nije htjelo tužiti državu za neosnovano lišenje slobode, dolazimo do brojke od 45 lica neosnovano lišenih za

⁵⁹ http://tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Informacija_2016-bosanski-Finalno.pdf, 6.8.2019.

terorizam od 2010. do 2015. godine. Zbog navedenog se postavlja pitanje da li je terorizam na prostoru BiH stvarna ili fantomska prijetnja.

Slušajući izvještavanje medija od 11. septembra 2001. godine do danas stiče se dojam da se izvršenje terorističkih činova povezuje isključivo sa muslimanima. U nekim evropskim zemljama ustalio se termin "paralelno društvo" pod kojim se podrazumijeva muslimansko društvo koje se razvija paralelno sa egzistirajućim društvom ali ne prihvata njegove postojeće životne, kulturne i druge standarde. Ovakav stav je neprihvatljiv budući da ekstremističke grupe postoje i u drugim religijama, dok, s druge strane, mnogi muslimani imaju mnogo zajedničkog sa umjerenim hrišćanima ili Jevrejima. Važno je, dakle, terorizam posmatrati kao nasilje i kao zločin a ne okarakterisati ga kao „islamski“, „jevrejski“ ili „katolički“.

Hibridni rat

Područje Balkana je kroz historiju bilo važan geostrateški prostor na kojem su se sučeljavali interesi velikih sila. Regija Zapadnog Balkana i danas je mjesto stalnih previranja i međuetničkih tenzija, čemu pogoduje manjak demokratskih procesa na ovim prostorima. Osim toga, sve su češće najave novih promjena granica na ovim prostorima, a mogućnost novih sukoba nije isključena. Budući da je Zapadni Balkan svojevrsno poprište sukoba različitih interesa, za njegovu teritoriju i resurse vodi se borba i sa Istoka i sa Zapada. Tu se prepliću interesi SAD-a, Rusije, Kine, EU, Velike Britanije, Turske, Irana, Saudijske Arabije i drugih zemalja. Prostor Zapadnog Balkana postao je tlo za neprijateljska djelovanja i žestoka suparništva. Riječ je o "prikrivenim operacijama, uz korištenje neoznačenih snaga na teritoriju ciljane države kako bi se ta država gurnula u nefunkcionalno stanje, čime bi se postigli željeni geostrateški efekti, uz potporu jake medijske kampanje".⁶⁰ Takvo djelovanje naziva se "hibridnim ratom". Kako nijedna strana u sukobu ne priznaje postojanje specijalnih jedinica na frontovima razgraničenja, rat se naziva hibridnim.

Jedan od najreprezentativnijih primjera hibridnog ratovanja susreće se upravo u BiH. Pojedine nacionalističke političke snage u zemlji i regionu nastoje utjecati na to da se poslijeratna politička i etnonacionalna podjela nikada ne prevaziđe. Čak se radi na tome da se ona još više produbi i naglasi. Te političke snage oslanjaju se na Rusiju i nikada neugašene velikosrpske i

⁶⁰ Kico, A., Kapetanović, M., Bosna i Hercegovina i Zapadni Balkan – Aspekti geopolitike i hibridnog rata, Atlantska inicijativa, Sarajevo, 2019., str. 18.

velikohrvatske ideje u želji da iskoriste političku i sigurnosnu nestabilnost u BiH kako bi doveli do njene dalje destabilizacije. Ostvarivanjem tog cilja postigli bi se geopolitički interesi Rusije i velikodržavne ideje Srbije i Hrvatske. Hibridno djelovanje protiv Bosne i Hercegovine naročito je primijetno od 2012. godine, a posebno agresivno je postalo od 2014. godine, odnosno od ruske agresije na Ukrajinu i nelegalne aneksije Krima.⁶¹ Od tog trenutka političko rukovodstvo Republike Srpske i bh. HDZ-a se otvoreno stavljaju na raspolaganje ruskim i velikosrpskim i velikohrvatskim platformama za destabilizaciju BiH.

Rusija posljednjih deset godina sve intenzivnije radi na destabilizaciji Bosne i Hercegovine, podržavajući Srbiju i Hrvatsku koje konstantno rade na tome. Vojni angažman Rusije u Siriji je samo skretanje pažnje Zapada i NATO-a sa njenog djelovanja u Ukrajini i regiji Zapadnog Balkana kako bi spriječila širenje NATO-a ka istoku, proširila njen utjecaj ka Zapadu tj. omogućila izlaz na toplo mediteransko more i samim tim destruktivno djelovala na Zapad. U ostvarivanju ovog plana uveliko im pomaže pravoslavna crkva koja još uvijek ima jak utjecaj u zemljama bivše Jugoslavije.

Zbog nezainteresovanosti SAD-a za regiju Zapadnog Balkana posljednjih godina drugi međunarodni igrači su preuzeli njenu ulogu. Zbog sve prisutnijeg utjecaja suparničkog tabora na ovom području i u Bosni i Hercegovini SAD su najavile intenzivniji angažman i približavanje regije Zapadnog Balkana NATO-u i SAD-u. Također se u mnogim Evropskim političkim časopisima iznose analize kojima savjetuju da se strategija SAD-a mora promijeniti i da se mora povećati fokus SAD-a na regiju Zapadnog Balkana kako bi se stanje promijenilo. SAD su vjerujući Evropskim članicama prepustile njima utjecaj na području Zapadnog Balkana. Međutim sve to je bilo premalo što je primijetila Rusija te proširila svoj utjecaj na ovu regiju.

Osim ova dva velika aktera (SAD-a i Rusije) i druge zemlje Evrope i Azije iskazuju sve veći interes za područje Zapadnog Balkana. Velika Britanija je sa ovom regijom bila povezana preko politike Evropske unije, međutim to je bilo nedovoljno. Izlaskom Velike Britanije iz EU došlo je do zaokreta gdje je ona sama odlučila da se više angažuje i da proširi svoj utjecaj na ovu regiju. S tim u vezi postoje preporuke Odbora za vanjske poslove britanskog Doma lordova u kojem pozivaju britansku vladu da poveća utjecaj i utječe na budućnost Zapadnog Balkana. Osim Britanije svoj utjecaj žele ostvariti i Turska, Kina, Saudijska Arabija i Iran.

Turska želi potpuno da utječe na kulturni, ekonomski, društveni itd. aspekt života na prostoru Zapadnog Balkana. Imajući u vidu da sve današnje velike države sa dugom historijom žele da

⁶¹ Kico, A., Kapetanović, M., Bosna i Hercegovina i Zapadni Balkan – Aspekti geopolitike i hibridnog rata, Atlantska inicijativa, Sarajevo, 2019.

vrate utjecaj na područja na kojima su nekada vladale i na taj način ponovo vrate zlatno doba svoje države, tako i Turska želi vratiti utjecaj i kontrolu nad prostorom Zapadnog Balkana gdje je nekada vladala pod nazivom Osmansko carstvo.

Kina je sve prisutnija kako u Evropi tako i u zemljama Zapadnog Balkana kao veliki investitor. Ona ulaže ogroman novac u razne infrastrukturne projekte širom Evrope, ali sa dolaskom kineskih investicija dolazi i kineska obavještajna služba koja radi na zaštiti režima i zaštiti kineskih investicija.

Saudijska Arabija od rata 1992-1995. pomaže u svim aspektima muslimanima u Bosni i Hercegovini. Dolaskom princa Muhammeda bin Selmana na vlast dolazi do političkog zaokreta gdje se Saudijska Arabija otvara sve više prema svijetu, te vrši transformaciju iz ekstremnog shvatanja islama ka umjerenom kakvo je u Bosni i Hercegovini. Osim religijskog razloga prisustva Saudijske Arabije i njenih velikih ekonomskih ulaganja u Bosnu i Hercegovinu, postoji još jedan razlog, a to je da spriječi vjerski, obrazovni, kulturološki i drugi interes Irana.

Iran na prostoru Bosne i Hercegovine svoj utjecaj počinje širiti u ratu, a i nakon njega ulažući ogromna sredstva u obučavanje i opremanje vojske i policije, kao i u vjerske i obrazovne institucije. Danas Iran svoj utjecaj širi u Bosni i Hercegovini kroz medije i brojne obrazovne i kulturne institucije. S ciljem širenja svojih geostrateških i geopolitičkih interesa dvije najveće sile na Bliskom Istoku pokušavaju svoje interese proširiti na Bosnu i Hercegovinu. Saudijska Arabija podržava selefizam dok šiizam podržava Iran, a i jedna i druga država zloupotrebljavaju vjeru radi širenja svoje ideologije na prostor Bosne i Hercegovine.

Imajući u vidu utjecaj mnogobrojnih obrazovnih, vjerskih, kulturnih i sličnih institucija na prostoru Bosne i Hercegovine koje konstantno šire svoja ideološka učenja, i imaju jako izražene ambicije i žudnju za prostorom Bosne i Hercegovine, bosanskohercegovački politički i vjerski dužnosici moraju biti svjesni opasnosti u kojoj se nalaze i brzo i konkretno djelovati kako bi je osujetili.

Cyber criminal

U eri smo nagle ekspanzije infomaciono-komunikacijskih tehnologija. Visoka tehnologija je postala sastavni dio našeg života tako da nismo ni svjesni ugroženosti kako naše privatne imovine tako i imovine pravnih subjekata. Ta ugroženost (nastaje kriminalnim djelovanjem) je toliko izražena da brojne moćne zemlje imaju posebne timove, komisije i organe koji

istražuju cyber kriminal na nacionalnom i međunarodnom planu. Zbog svoje specifičnosti za kratko vrijeme cyber kriminal je postao veliki društveni problem s kojim se društvo i pravni subjekti trebaju što prije suočiti da ne bi vremenom nastale još pogubnije posljedice. U ovoj borbi bezrezervno im mora pomoći država i međunarodna zajednica kroz donošenje zakona i sankcija.

Kompjuterski kriminal se može definisati kao “ukupnost kriminalnih djela na nekom području kroz određeno vreme, izvršenih na kompjuteru sa ili pomoću njega.”⁶²

Zbog svoje kompleksnosti cyber kriminal izučava veći broj nauka. Stručnjaci sigurnosti iz BiH koji su vršili određena istraživanja su došli do zaključka da “visokotehnološki kriminalitet predstavlja posebnu vrstu kriminaliteta koja se manifestuje u različitim formama zloupotreba informacionih tehnologija u kriminalne svrhe. Visokotehnološki kriminalitet može da proizvede daleko teže posljedice po privatni i javni interes, jer geografska razdaljina i državne granice ne predstavljaju prepreku za izvršenje krivičnog djela”⁶³.

“Zavisno od tipa počinjenih djela kompjuterski kriminal može biti:

1.) Politički, kojeg čine:

- kompjuterska špijunaža,
- haking
- kompjuterska sabotaža
- kompjuterski terorizam
- kompjutersko ratovanje

2.) Ekonomski:

- kompjuterska prevara
- haking
- krađa internet usluga i vremena
- piratstvo softvera, mikročipova i baza podataka
- kompjuterski industrijska špijunaža
- prevarantske internet aukcije

3.) Proizvodnja i distribucija nedozvoljenih i štetnih sadržaja:

- dječija pornografija
- pedofilija
- vjerske sekte

⁶² Kudumović, M., Sukić, Ć., Informatika, Sejtarija, Sarajevo, 2013. str. 346.

⁶³ Kico, A., Kapetanović, M., Bosna i Hercegovina i Zapadni Balkan – Aspekti geopolitike i hibridnog rata, Atlantska inicijativa, Sarajevo, 2019., str 84.

- širenje rasističkih, nacističkih i sličnih ideja i stavova
- zloupotreba žena i djece
- manipulacija zabranjenim proizvodima, supstancama i robama
- drogom
- ljudskim organima
- oružjem

4.) Povreda privatnosti

- nadgledanje e-pošte
- spam
- phishing
- prisluškivanje, snimanje “pričaonica”
- praćenje e-konferencija.”⁶⁴

Rasprostranjenost komunikacijskih i društvenih mreža iskoristili su hibridni akteri koji su narušili sigurnosni sistem u mnogim državama na način da su širili svoju propagandu i vrbovali pripadnike za ispunjenje svojih interesa. Od cyber kriminala nisu pošteđene ni najmoćnije zemlje svijeta. Mnogim hakerskim napadima širom svijeta širene su dezinformacije o ratu u Siriji i Ukrajini. Također hakersko djelovanje utjecalo je na ishode izbora u SAD i Francuskoj i drugim državama.

Neovlašteno korištenje ili zloupotreba računara, računarskih podataka i mreža su često u funkciji hibridnog djelovanja protiv interesa BiH. Stoga je neophodno djelovati preventivno kako do takvih napada ne bi došlo, a ako i dođe da se posljedice izbjegniju i što više moguće minimiziraju. Prevencija cyber kriminala podrazumijeva čitav niz mjera koje je neophodno poduzeti kako do napada ne bi došlo, ali potrebno je pripremiti i plan djelovanja u slučaju napada ili neovlaštenog „upada“ u sistem.

Migrantska kriza

Migracije postoje od kako postoji čovjek, spomenute su u svetim knjigama, a za neke sa sigurnošću znamo da su se desile zato što postoje pisani historijski dokazi. Neke velike države su otkrivene i nastale zahvaljujući migraciji (Australija, Sjedinjene Američke Države itd). Kao što vidimo migracija je urezana u ljudski DNK i kroz cijelu ljudsku historiju ljudi su se selili iz različitih razloga (socijalnih, ekonomskih, religijskih, strah i sl.). Moderne migracije

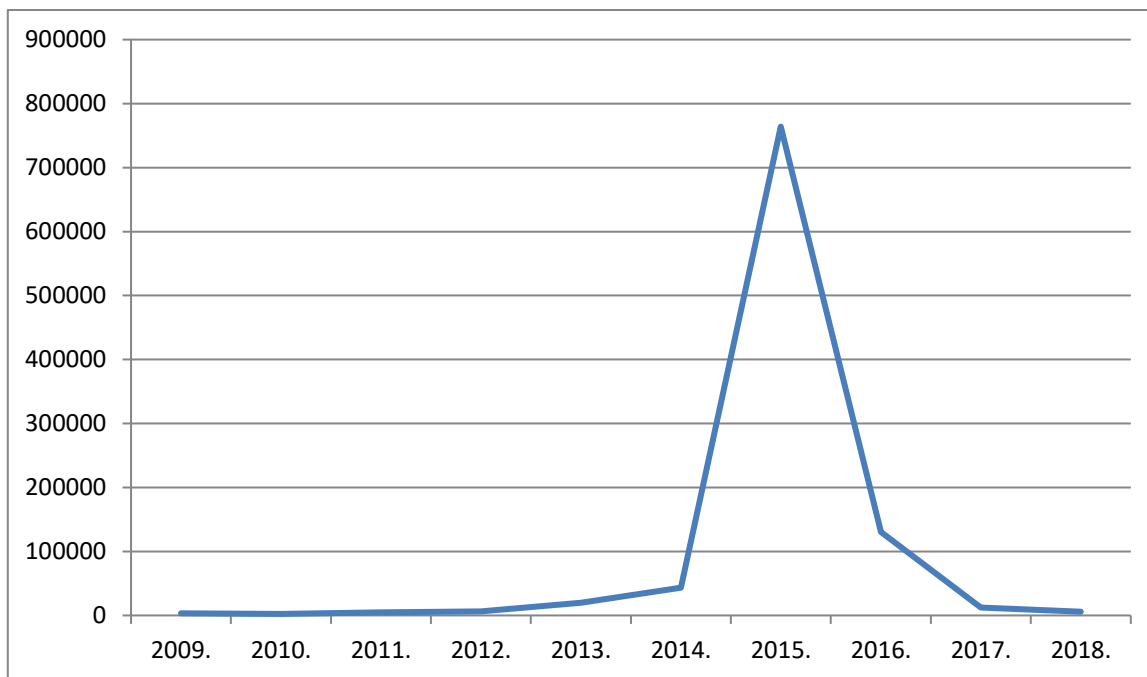
⁶⁴ Kudumović, M., Sukić, Č., Informatika, Sejtarija, Sarajevo, 2013. str. 348., 349.

nastaju početkom kolonijalizacije i industrijalizacije. Isto kao što su kolonijalizacija i industrijalizacija ubrzale i dale šablon migracijama do današnjeg dana, isto tako je migracija doprinijela i ubrzala kolonijalizaciju i industrijalizaciju. Za migracije se vezuje kretanje i mobilnost, pri čemu mobilnost podrazumijeva fizičko kretanje od jednog mjesta do drugog.

Prema leksikonu migracija se definiše kao “trajnije promjene mjesta boravka pojedinaca ili društvenih grupa, seljenje, seoba”⁶⁵. S vremenom, karakter migracija se promijenio i postao kompleksniji. Tokom različitih povijesnih epoha mogu se uočiti različiti migracijski tokovi, pa tako i moderne migracije mogu, primjerice, biti unutrašnje i međunarodne, prisilne ili dobrovoljne, ekonomske, političke i slično. Dakle, brojni su faktori koji utječu na tok i opseg međunarodnih migracija. Najvažnijim faktorom modernih migracija smatraju se ekonomski razlozi (veća mogućnost zaposlenja, više plate). Odmah zatim slijede socioekonomski faktor (bolji životni standard općenito) te socio-psihološki faktor koji se odnosi na nemogućnost ostvarivanja vlastitih očekivanja u zemlji porijekla.

Migracije kao društvene pojave najčešće uzrokuju određeni društveni ili socijalni problemi na određenom prostoru. Početkom 21. stoljeća došlo je do pojave tzv. fragilnih država. To su uglavnom konfliktne ili postkonfliktne države čija vlast nije u mogućnosti da vrši kontrolu nad cijelom svojom teritorijom. Takvi geopolitički faktori doveli su do destabilizacije na regionalnom ali i na globalnom nivou. Neriješeni odnosi na području jugoistočne Evrope, Latinske Amerike, Azije i Bliskog Istoka postali su nova prijetnja globalnoj sigurnosti. Dešavanja koja su iz toga proistekla dovela su do migracijskih i izbjegličkih valova koji su dostigli svoj vrhunac sredinom 2015. godine.

⁶⁵ Beridan, I., Tomić, I., Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001., str. 211.

*Dijagram otkrivenih ilegalnih prelaska granica na Zapadnobalkanskoj ruti
(Izvor: <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/western-balkan-route/>)*

Na dijagramu vidimo broj ilegalnih prelazaka granica na Zapadnobalkanskoj ruti u vremenskom periodu od 2009. do 2018. godine. Prema raspoloživim podacima FRONTEX-a od 2009. do početka 2013. godine broj ilegalnih prelazaka je bio manje-više konstantan i kretao se od 2370 do 6390 da bi se u 2013. godinu naglo počeo rasti i broj prelazaka se utrostručio. Godine 2014. broj prelazaka se uduplao u odnosu na prethodnu godinu, a 2015. godine je broj ilegalnih prelazaka dosegao svoj maksimum i taj je broj iznosio 764033. Budući da su zbog velikog broja prelazaka granice u 2015. godini migranti⁶⁶ i izbjeglička kriza prouzrokovali ozbiljne političke, sigurnosne i humanitarne probleme članicama EU, to je dovelo do angažovanja dodatnih policijskih i vojnih snaga i postavljanja zaštitnih ograda na granicama zapadnoevropskih zemalja, što je na kraju rezultiralo drastičnim smanjenjem broja ilegalnih prelazaka granica u 2016. godini koji je iznosio 130325. U naredne dvije godine se nastavlja trend drastičnog smanjenja ilegalnih prelazaka koji u 2017. godini iznosi 12179, a u 2018. godini 5869 prelazaka.

U ovoj izbjegličkoj krizi koja je zadesila evropski kontinent tj. Evropsku uniju, EU koja je prvobitno bila zatečena i nepripremljena za prijem velikog broja ljudi, nije ispoštovala ni jedno pravilo koje ju je krasilo, zakone koje je sama donosila i sve ono pozitivno zbog čega su same izbjeglice upravo došle baš u nju (oslobođenje od svih vrsta nasilja, osjećaj zajedništva,

⁶⁶ Prema definiciji UN-a međunarodni migrant je osoba koja deklarira svoju namjeru da ostane na mjestu preseljenja godinu dana ili više.

poštivanje prava, radna mjesta). Evropska unija je od samog nastanka pa do danas bila cilj mnogim migrantima koji su uvijek donosili pozitivne efekte u razvoju iste, čak je iz nekih evropskih zemalja došla pozitivna povratna informacija, u kojoj se naglašavalo da ljudi koji dolaze mogu popuniti praznine u radnoj snazi. Međutim ubrzanom migracijom i dolaskom ljudi na evropsko tlo jačale su radikalne desničarske političke stranke koje su u velikoj mjeri negativno utjecale na pojavu migracija. Oni su konstanto kroz svoje predizborne kampanje i u javnom prostoru negativno govorili o ovoj pojavi koja je zadesila EU. Evropske države konstanto šire strah i netrpeljivost i forsiraju da je migrantska kriza najveći sigurnosni problem, što je dovelo do sekuritizacije migracije. Imajući u vidu sve ovo možemo sa sigurnošću reći da je ova kriza postala najveći politički i humani izazov za cijelu Evropsku uniju, kao i za njeno jedinstvo i očuvanje, ali i za zemlje Zapadnog Balkana. Paralelno sa Evropom i BiH je imala problem sa migracijom ali u puno manjoj mjeri. U dijagramu koji slijedi naveden je broj otkrivenih ilegalnih ulazaka u BiH.

Otkriveni ilegalni/nezakoniti prelasci BiH granice					
Godina	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Lica	228	189	179	218	766

*Tabelarni prikaz ilegalnih prelazaka granice BiH
(Izvor: Ministarstvo BiH)*

U priloženoj tabeli može se vidjeti broj otkrivenih ilegalnih prelazaka granice BiH u vremenskom periodu od 2013. do 2017. godine. U vremenskom periodu od 2013. do 2016. godine se jasno vidi da je konstantno nizak broj ilegalnih prelazaka koji se broj kreće od 179 do 228 lica, a da je 2017. godine taj broj drastično porastao i popeo se na čak 766.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ovaj rad je imao za cilj da doprinese buđenju svijesti o novim sigurnosnim prijetnjama koje se javljaju u današnjem vremenu koje u konačnici mogu utjecati na sigurnost države.

Zajednička karakteristika sigurnosnog stanja svih zemalja Zapadnog Balkana su brze i nepredvidive promjene. Situacija na Zapadnom Balkanu i dalje je pod utjecajem dešavanja nakon raspada nekadašnje Jugoslavije, geostrateških interesa globalnih i regionalnih sila na ovom prostoru te prelijevajućih utjecaja kriza u evropskom susjedstvu.

U BiH je generalno slabo povjerenje građana u BiH institucije. Česti protesti zbog nedonošenja Zakona (Zakon o JMBG i Zakon o demobilisanim borcima) i nemarnog rada sudova (Sud BiH, Kantonalni sudovi, Entitetski sudovi) su očigledan pokazatelj slabog funkcionisanja institucija države. Takvo slabo funkcionisanje institucija je doprinijelo proširenju organizovanog kriminala, povećane proizvodnje i prometa opojnih droga i korupcije koje policijske agencije svojim konstantnim, predanim i profesionalnim radom nastoje držati pod kontrolom.

Kad je riječ o korupciji, BiH se mora još odlučnije nastaviti boriti protiv tog poroka, te pronaći nove metode i pooštriti sankcije. Činjenica je da korupcija pospješuje neometano djelovanje organizovanih kriminalnih grupa te da ponekad politički i zakonodavni nivo vlasti žmiri na ilegalne radnje pojedinaca i grupa, što izaziva jaz i nezadovoljstvo kod većine stanovništva.

Prije izrade rada postavljene su četiri posebne i generalna hipoteza. Hipoteza da stabilan i trajni mir na području Zapadnog Balkana nije u potpunosti postignut dokazan je brojnim primjerima koji ide u prilog činjenici da je Zapadni Balkan i dan danas „bure baruta“. Tvrdnja da sigurnosni trendovi na Zapadnom Balkanu mogu se definisati kao „rastuća nestabilnost“ može se smatrati ispravnim kad se u obzir uzmu zategnuti odnosi između pojedinih država Zapadnog Balkana. Od država se očekuje da sigurnosne prijetnje permanentno drže pod kontrolom i kontinuirano se trude da svijet učine sigurnijim mjestom življenja iz jednog prostog razloga. Države su glavni akteri u nastojanju da se očuva mir i stabilnost. Činjenica je da je transformacija sigurnosnih izazova učinila sigurnosnu situaciju još kompleksnijom i težom za očuvati jer je pojava novih oblika sigurnosnih prijetnji dovela do potrebe da se iznađu novi modusi za njihovo sprječavanje ili minimiziranje. S obzirom na činjenicu da su sve četiri posebne hipoteze (koje su izvedene iz generalne) potvrđene, može se zaključiti i da

je generalna hipoteza da u regiji Zapadnog Balkana politička nestabilnost otežava suprotstavljanje sigurnosnim izazovima i pogoduje rastućem trendu pojave nekonvencionalnih prijetnji sigurnosti u potpunosti dokazana.

Povjerenje u institucije predstavlja pokazatelj ukupnog društvenog poretka, odnosno efikasnost funkcionisanja institucija doprinosi funkcionisanju čitavog društva i države. Nadalje u svakoj zemlji stepen povjerenja u državne insitucije će biti veći ukoliko je veći stepen socijalnog povjerenja. Obuka državnih službenika i kupovina najsavremenijih uređaja može pospješiti otkrivanje krijumčarene droge, visokotarfne robe, ljudi i sl.

Jasno je da se regija Zapadnog Balkana suočava s nizom promjena i izazova, a kako bi se uspješno suočila s istima, potrebna je intenzivnija međudržavna saradnja. Sigurnost i stabilnost pojedinih država Zapadnog Balkana zavisi od njihove sposobnosti da se nose sa savremenim sigurnosnim prijetnjama i rizicima u nacionalnim granicama i spremnosti na saradnju sa ostalim zemljama regiona odgovore regionalnim izazovima. Postoji ideja da se osnuje sigurnosna zajednica država Zapadnog Balkana koja će ujediniti sve njihove sigurnosne mehanizme i koja će prije svega biti osposobljena za borbu protiv radikalizacije mladih ljudi. Savremene prijetnje kao što su terorizam, migracije, cyber kriminal, ekološke katastrofe zahtijevaju organizovan i efikasan odgovor. Potrebno je uložiti i dodatne napore u edukaciju policijskih službenika, tužilaca i sudija u oblasti borbe protiv savremenih sigurnosnih prijetnji kako se one ne bi obistinile ili kako bi se njihove posljedice svele na minimalnu razinu.

LITERATURA

Metodološka literatura

- 1.) Termiz, Dževad (2009.): **Metodologija društvenih nauka** – Drugo dopunjeno i prošireno izdanje, NIK Grafit, Sarajevo
- 2.) Termiz, Dževad; Milosavljević, Mladen (1999.): **Praktikum iz metodologije politikologije**, DAX trade, Sarajevo

Naučna literatura

- 1.) Azinović, Vlado; Bassuener, Kurt; Weber, Bodo (2012): **Analiza sigurnosnih rizika, Procjena potencijala za obnovu etničkog nasilja u Bosni i Hercegovini**, Fakultet političkih nauka Sarajevo i Atlantska inicijativa, Sarajevo
- 1.) Azinović, Vlado; Jusić, Muhamed (2016): **Novi zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca**, Atlantska inicijativa, Sarajevo
- 2.) Bašić, Nedžad; Stoett, Peter; Grupa autora (2003): **Sigurnosne studije u tranziciji**, Univerzitet u Bihaću, Bihać
- 3.) Beridan, Izet; Tomić, Ivo M; Kreso, Muharem (2001): **Leksikon sigurnosti**, DES, Sarajevo
- 4.) Beridan, Izet (2003): **Konflikti**, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- 5.) Beridan, Izet (2008): **Politika i sigurnost**, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- 6.) Bošković, Mićo (2004): **Organizovani kriminalitet i korupcija**, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka
- 7.) Božinović, Davor (2016.): **Globalna sigurnost – Sigurnosni izazov u 21. stoljeću**, Narodne novine, Zagreb
- 8.) Collins, Alan ur. (2010): **Suvremene sigurnosne studije**, Politička kultura, Zagreb
- 9.) Flyvbjerg, Bent (2012.): **Šta mogu društvene nauke – razlozi neuspjeha i strategija za budućnost**, Službeni glasnik JP, Beograd
- 10.) Grupa autora (2012): **Almanah o nadzoru sektora bezbjednosti na Zapadnom Balkanu**, Beogradski centar za bezbedonosnu politiku i DCAF, Beograd, 2012
- 11.) Kico, Ahmed; Kapetnović, Miralem (2019.): **Bosna i Hercegovina i Zapadni Balkan: Aspekti geopolitike i hibridnog rata**, Atlantska inicijativa, Sarajevo
- 12.) Kudumović, Mensura; Sukić, Ćamil (2013): **Informatika**, Sejtarija, Sarajevo
- 13.) Kurtćehajić, Suad; Ibrahimagić, Omer (2007): **Politički sistem Bosne i Hercegovine**, autori, Sarajevo
- 14.) Lisica, Darwin (2011): **Sigurnosni rizici i temeljne društvene vrijednosti u Bosni i Hercegovini – Temeljne društvene vrijednosti**, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- 15.) Maxwell, Rohan; Olsen, A. John (2013): **Destinacija NATO – Reforma odbrane u Bosni i Hercegovini 2003-13**, RUSI, Sarajevo
- 16.) Mesić, Milan (2002): **Međunarodne migracije: tokovi i teorije**, Filozofski fakultet Zavod za sociologiju, Zagreb
- 17.) Modly, Duško; Korajlić, Nedžad (2002): **Kriminalistički rječnik**, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, Tešanj
- 18.) Smajić, Mirza, (2010): **Organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini – Tranzicijske dileme**, Fakultet političkih nauka, Sarajevo

- 19.) Smajić, Mirza (2012): **Evolucija koncepta ljudske sigurnosti u savremenim sigurnosnim studijama**, Sarajevo Social Science Review, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- 20.) Smajić, Mirza; Seizović, Zarije; Turčalo, Sead (2017): **Humana sigurnost u postfonfliktom kontekstu**, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- 21.) Vučinić, Boro (2017): **Bezbjednosne integracije Zapadnog Balkana**, CID, Podgorica

Internet izvori

<http://www.balkanpost.net/clanak/1462/sigurnosni-sistem-bih>

<http://www.ccbh.ba/osnovni-akti/ustav/?title=preambula>

http://www.mod.gov.ba/files/file/bilten/vojska%20bilten%20BOS_old.pdf

https://www.narodnaskupstinars.net/sites/default/files/upload/dokumenti/ustav/lat/ustav_republike_srpske.pdf

<https://www.predstavnickidom-pfbih.gov.ba/bs/page.php?id=103>

<https://startbih.ba/clanak/zastita-rasuta-po-entitetima-i-kantonima-policijske-agencije-kaorogovi-u-vreci/99967>

<http://www.new.uino.gov.ba/bs>

<http://www.sudbih.gov.ba/vijest/izreena-drugostepena-presuda-u-predmetu-zijad-turkovi-i-dr-19935>

<http://www.sudbih.gov.ba/predmet/2818/show>

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_06_70_1670.html

<https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Hronologija-najgorih-napadi-u-BiH/337523>

<https://pointpulse.net/magazine/police-in-albania/>

<https://pointpulse.net/magazine/macedonian-police/>

<https://www.blic.rs/vesti/politika/formirana-vojska-kosova-usvojeni-zakoni-albanci-slaveharadinaj-vojnici-i-na-jugu-i/grhbflk>

http://msb.gov.ba/dokumenti/strateski/Archive.aspx?langTag=bs-BA&template_id=104&pageIndex=1

<https://diskriminacija.ba teme/zlo%C4%8D-iz-mr%C5%BEnje-kona%C4%8Dno-u-krivi%C4%8Dnom-zakonu-fbih>

www.soc.ba

https://ba.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/270/HRR_BIH_2018.pdf

http://www.mod.gov.ba/files/file/maj_2011/bos_brosura.pdf)

<http://ba.n1info.com/Vijesti/a303295/zajednicka-radio-veza-izmedju-10-policijskih-agencija-u-BiH.html>

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2018&mm=10&dd=12&nav_category=167&nav_id=1455338)

<https://www.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=67027>

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/tko-je-lijecnik-koji-je-zavrrio-u-pritvoru-zbog-mita-od-100-eura-u-svojoj-ordinaciji-radi-vec-20-godina-mjestani-kazu-da-je-pomogao-okobolovanja/9066833/>

<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:805052-Lekaru-KBC-Dragisa-Misovic-odredjen-pritvor-zbog-mita>

<https://www.atrakcija.net/index.php/bih/item/10907-akcija-hirurg-uhapseni-doktori-zbog-primanja-mita-u-opcoj-bolnici>

<https://www.klix.ba/vijesti/bih/akcija-svjetlost-je-napad-na-islam/100210134>

<https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Hronologija-najgorih-napadi-u-BiH/337523>

BIOGRAFIJA

Anel (Bešir) Brulić rođen je 17. januara 1989. godine u Sarajevu. Osnovnu školu završava u Sarajevu, gdje nastavlja i srednjoškolsko obrazovanje u Mješovitoj srednjoj elektrotehničkoj školi. Fakultet političkih nauka, odsjek Sigurnosne i mirovne studije upisuje 2010. godine. Pet godina kasnije stiče zvanje Bachelor sigurnosnih i mirovnih studija. Godine 2017. upisuje master studij Odsjeka za sigurnosne i mirovne studije. Tokom studiranja radi u MUP-u Kantona Sarajevo do jula 2012. godine, nakon čega zasniva radni odnos u FMUP-om gdje je u radnom odnosu do danas u svojstvu mlađeg inspektora.

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum Sarajevo, decembar 2019.

Potpis _____